

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Studijski centar socijalnog rada

Alexandra Purkolt

**IZAZOVI PRISTUPAČNOSTI
ZA SLIJEPE OSOBE
U HRVATSKOJ**

SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2026

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Studijski centar socijalnog rada

Poslijediplomski specijalistički studij iz socijalne politike

Alexandra Purkolt

IZAZOVI PRISTUPAČNOSTI ZA SLIJEPE OSOBE U HRVATSKOJ

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentor: dr. sc. Danijel Baturina, izv. prof.

Zagreb, 2026.

University of Zagreb
Faculty of Law
Study Centre for Social Work
Postgraduate specialist study in social policy

Alexandra Purkolt

CHALLENGES OF ACCESSIBILITY FOR BLIND PEOPLE IN CROATIA

SPECIALIST THESIS

Supervisor: PhD. Danijel Baturina, Associate Professor

Zagreb, 2026.

Izjava o autorstvu

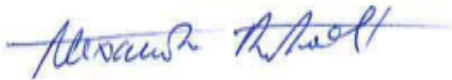
Ja, Alexandra Purkolt, izjavljujem da sam autorica specijalističkog rada na Poslijediplomskom specijalističkom studiju iz socijalne politike pod nazivom „Izazovi pristupačnosti za slijepe osobe u Hrvatskoj“.

Potpisom jamčim:

- da je predloženi rad isključivo rezultat mog vlastitog istraživačkog rada
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje koristim, jasno navedeni i označeni u tekstu te u popisu literature.

Zagreb, 12. siječnja 2026.

Potpis autorice:

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Alexandra Purkolt', with a long horizontal flourish extending to the right.

Sažetak:

Pristupačnost za osobe s invaliditetom, kao temeljno ljudsko pravo i preduvjet za potpunu društvenu uključenost osobito je važna za slijepe osobe, zato je tema ovog rada. Neprilagođeno okruženje u kojem žive, slijepe osobe stavlja u nepovoljniji položaj od ostalih dionika u društvu i ovisnost o pomoći drugih osoba. Pristupačnost osoba s invaliditetom izgrađenom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama, tehnologijama, uslugama, javnim prostorima, u urbanim i ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi utkana je u zakonske i strateške dokumente. Kroz analizu podataka prikupljenih iz odabranih izvora (literatura, zakoni, strategije, planovi, istraživanja) o učincima ali i nedostacima provedbe politika pristupačnosti kroz gore navedene segmente, rad identificira ključne izazove provedbe pristupačnosti za slijepe osobe. Kroz definiranje dimenzija koje obuhvaćaju domene pristupačnosti sukladno čl.9 UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u radu se provodi analiza poduzetih mjera i ostvarenih rezultata definiranih u Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine, zajedno sa rezultatima izvještavanja ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom te rezultatima istraživanja Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (2023).

Zaključno, rad potvrđuje da je pristupačnost temeljno ljudsko pravo i preduvjet za neovisnost, dostojanstvo i punu participaciju slijepih osoba u društvu. Usprkos bogatom zakonskom okviru, daljnji napredak u ostvarenju maksimalne pristupačnosti slijepih osoba zahtijeva zajednički angažman države, organizacija civilnog društva, lokalne zajednice, stručnjaka i osnaživanje samih korisnika, ali i šire javnosti uz stalno praćenje i evaluaciju učinaka poduzetih mjera.

Ključne riječi: *temeljna prava, pristupačnost, slijepe osobe, pas vodič, izgrađeno okruženje, usluge, tehnologije*

Summary:

Accessibility for persons with disabilities, as a fundamental human right and a prerequisite for full social inclusion, is particularly important for blind persons, which is why it is the topic of this paper. The unadapted environment in which they live puts blind persons at a disadvantage compared to other stakeholders in society and makes them dependent on the help of other people. Accessibility of persons with disabilities to the built environment, transport, information and communications, technologies, services, public spaces, in urban and rural areas, on an equal basis, is embedded in legal and strategic documents. Through the analysis of data collected from selected sources (literature, laws, strategies, plans, research) on the effects or shortcomings of implementing accessibility policies through the above-mentioned segments, the paper will identify the key challenges of verifying accessibility for blind persons. By defining the dimensions that encompass the domains of accessibility in accordance with Article 9 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, the paper analyses the measures taken and the achieved results defined in the National Plan for the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities for the period from 2021 to 2027, together with the results of the reporting of the Office of the Ombudsman for Persons with Disabilities and the results of the research Harmonization of National Legislation with the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2023).

In conclusion, the paper confirms that accessibility is a fundamental human right and a prerequisite for the independence, dignity and full participation of blind people in society. Despite the rich legal framework, further progress in achieving maximum accessibility for blind people requires the joint engagement of the state, civil society organizations, local communities, experts and users themselves, as well as the wider public, with constant monitoring and evaluation of the impact of the measures taken.

Keywords: *fundamental rights, accessibility, blind people, guide dog, built environment, services, technologies*

Sadržaj

1.UVOD	1
1.1.Položaj osoba s invaliditetom u svijetu i Europskoj uniji.....	1
1.2.Definicija sljepoće i slijepe osobe u Hrvatskoj	3
1.3. Što je važno za pristupačnost?	7
2.CILJ RADA I METODOLOGIJA	12
2.1. Cilj rada.....	12
2.2. Opis metodologije	13
3. OKVIR ANALIZE I PREGLED DOKUMENTACIJE	17
3.1. Opis dimenzija pristupačnosti.....	18
3.1.1. Dimenzija izgrađeno okruženje i prijevoz	18
3.1.2. Dimenzija usluge i zdravlje	20
3.1.3. Dimenzija obrazovanje i tržište rada.....	31
3.1.4. Dimenzija kulturni i drugi sadržaji	36
3.1.5. Dimenzija pristupačnosti informacijama i komunikacijama	38
4. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA.....	40
5. IMPLEMENTACIJA POD POVEĆALOM: PUT PREMA STVARNOJ PRISTUPAČNOSTI	57
5.1. Pravo pristupačnosti korisnika pasa vodiča – „bottom up“ inicijativa	58
5.2. Novi zakon o pristupačnost proizvoda i usluga	61
5.3. Europska strategija za osobe s invaliditetom 2021. – 2030	61
6. ZAKLJUČAK.....	63
7. LITERATURA	64

1.UVOD

Pitanje invaliditeta i osiguravanja jednakih mogućnosti predstavlja jedan od temeljnih izazova suvremenog društva usmjerenog na zaštitu ljudskih prava i socijalnu uključenost. Sukladno UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (NN – MU, 006/07, 005/08) (u nastavku: Konvencija) koju je temeljem Ustava, Republika Hrvatska ratificirala 2008.godine, invaliditet se ne promatra isključivo kao medicinsko stanje, već predstavlja koncept koji se još uvijek razvija. Invaliditet nastaje kao rezultat međudjelovanja osoba s oštećenjima i prepreka koje proizlaze iz stajališta njihove okoline te iz prepreka koje postoje u okolišu, a koje onemogućuju njihovo puno i djelotvorno sudjelovanje u društvu na izjednačenoj osnovi s drugim ljudima. Nastavno tome, osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Svrha Konvencije je promicanje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva, a uz nekoliko temeljnih načela koja obuhvaćaju poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije, slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba (Gooding, 2018.), nediskriminaciju, puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo, poštivanje razlika i prihvaćanje osoba s invaliditetom, jednakost mogućnosti, navodi se i pristupačnost. Pristupačnost slijepih osoba, tema je ovog rada.

1.1.Položaj osoba s invaliditetom u svijetu i Europskoj uniji

Osobe s invaliditetom u svijetu čine "najveću manjinu". Istraživanja dosljedno pokazuju da su izložene većem riziku od siromaštva, nezaposlenosti i lošijeg obrazovanja. Njihov položaj na globalnoj razini danas je definiran Konvencijom UN-a o pravima osoba s invaliditetom. Osobe s invaliditetom čine značajan dio populacije svake zemlje. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (WHO, 2025.), procjenjuje se da danas 1,3 milijarde ljudi – ili 16% svjetske populacije – ima značajan invaliditet. Brojka je u stalnom porastu zbog starenja stanovništva i povećanja kroničnih zdravstvenih stanja, što invaliditet čini jednim od najvažnijih pitanja suvremene socijalne politike.

Prema podacima za 2024.godinu 24 % stanovništva EU-a starijeg od 16 godina imalo je neki oblik invaliditeta (Eurostat, 2024.), što znači 107 milijuna ljudi, odnosno svaka četvrta odrasla osoba u Europskoj uniji ima invaliditet. Među ukupnim stanovništvom, veći je udio žena s invaliditetom (26,2 %) od udjela muškaraca s invaliditetom (21,5%). Mnoge su zbog svojeg invaliditeta izložene lošem ili nepravednom postupanju, a 54 % osoba s invaliditetom se osjeća diskriminirano (Euro barometar, 2023.). Svaka peta osoba s invaliditetom rano napusti školovanje, mnogi mladi s invaliditetom pohađaju posebne škole i suočavaju se s poteškoćama u pristupu redovitom obrazovanju i osposobljavanju (samo ih 29 % završava visoko obrazovanje). U 2020.godini 17,7 % osoba s invaliditetom u dobi od 20 do 26 godina bilo je nezaposleno – nedostatak financijske neovisnosti osoba s invaliditetom, povećava rizik od siromaštva i socijalne isključenosti - u 2024.godini je 29 % osoba s invaliditetom bilo izloženo riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (Eurostat, 2024.)

Svjetska zdravstvena organizacija klasificira funkcije vida u 4 kategorije : normalan vid (oštrina vida jednaka ili bolja od 6/18), umjereno oštećenje vida (oštrina vida koja je gora od 6 kroz/18 ili jednaka ili bolja od 6 /60), teže oštećenje vida (oštrina vida koja je gora od 6 /60 ili jednaka ili bolja od 3/60) i sljepoća (oštrinom vida koja je manja od 3 /60 ili jednaka ili bolja od 1/ 60 ili suženjem vidnog polja na manje od 10 stupnjeva na boljem oku) . Umjereno i teže oštećenje vida zajedno čine slabovidnost (Leutar i Buljevac, 2020.).

Sa medicinskog stajališta sljepoća je medicinski poremećaj koji se izražava u djelomičnoj ili potpunoj nesposobnosti vizualnog sustava da prenese podražaje. Prema procjenama Svjetske zdravstvene organizacije u svijetu oko 2,2 milijarde ljudi ima oštećenje vida ili sljepoću, od kojih najmanje 1 milijarda ima oštećenje vida koje se moglo spriječiti ili se još nije riješilo (WHO, 2019.). Deseci milijuna imaju teško oštećenje vida i mogli bi imati koristi od rehabilitacije koju trenutno ne primaju.

Danas, u Europskoj uniji je više od 30 milijuna slijepih i slabovidnih osoba, tj. osoba s ozbiljnim oštećenjima vida. Bolesti kao što su katarakta, glaukom ili makularna degeneracija pogađaju osobe svih životnih dobi. Očekuje se da će broj osoba pogođenih tom nevidljivom epidemijom u budućnosti znatno porasti, ponajprije zbog brzog starenja stanovništva. Unutar populacije osoba s invaliditetom, slijepi osobe čine specifičnu skupinu suočenu s jedinstvenim izazovima u kretanju i komunikaciji. Posebna podskupina unutar zajednice slijepih su korisnici pasa vodiča. Sukladno Zakonu o korištenju psa pomagača, a kako bi se u javnosti smanjile predrasude prema korisnicima - osobama s invaliditetom (teže pokretnim

osobama, slijepim i visoko slabovidnim osobama ili dr.) ili osobama sa različitim zdravstvenim stanjima (osobama oboljelim od dijabetesa, PTSP, fobije ili dr.) dodjeljuju se psi pomagači. No, sukladno članku 10. st.3. Pravilniku o obliku i sadržaju iskaznica i oznaka u vezi s korištenjem psa pomagača ili terapijskog psa (NN 60/20) organizacije koje dodjeljuju pse pomagače mogu koristiti naznaku specifične radne uloge psa pomagača (npr. „pas vodič“) – psi vodiči su podskupina pasa pomagača. U nastavku rada za pse pomagače koji se dodjeljuju slijepim i visoko slabovidnim osobama biti će korišten naziv „psi vodiči“. Prema podacima Europske federacija korisnika pasa vodiča u 2023.godini u Europi, uključujući Veliku Britaniju bilo je 18 389 korisnika pasa pomagača, od čega je 11 986 slijepih osoba korisnika pasa vodiča (EGDF, 2023.).

Položaj osoba s invaliditetom u svijetu danas je definiran borbom za samostalnost. Društva se više ne pitaju "kako izliječiti osobu", već "kako promijeniti okolinu" da bi osoba, bez obzira na oštećenje, mogla u potpunosti sudjelovati u zajednici. Ovaj globalni trend postavlja temelje i za analizu hrvatskog sustava, koji teži usklađivanju s ovim visokim standardima.

1.2.Definicija sljepoće i slijepe osobe u Hrvatskoj

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, koji vodi Registar osoba s invaliditetom u Hrvatskoj (HZJZ, 2025.) ima 675 213 osoba s invaliditetom (369 191 muškog spola (54,7%) , 306 022 ženskog spola (45,3%). Osobe s invaliditetom čine 17,5% ukupnog stanovništva Republike Hrvatske (što je porast za 0,5% više nego u 2024.godini). Najveći broj osoba s invaliditetom, njih 317 164 (47%), su u dobnoj skupini 65+, dok je 273 981 (40,6%) osoba u radno-aktivnoj dobi, 20 - 64 godine. Invaliditet je prisutan i u dječjoj dobi, 0 - 19 godina, i to u udjelu od 12,5%. Najveći broj osoba s invaliditetom ima prebivalište u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji - dvije županije živi 29,2% od ukupnog broja osoba s invaliditetom. U evidenciji Registra osoba s invaliditetom 57 703 osobe imaju rješenje o primjerenom obliku školovanja (više muških osoba (64%), a prema vrsti oštećenja prednjače oštećenja govorno-glasovne komunikacije i specifične teškoće učenja, višestruka oštećenja i mentalna oštećenja kao najčešći razlog potrebe primjerenog oblika školovanja.

Prema podacima Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, zabilježeni su podaci za 26 372 osobe, pri čemu 22 300 osoba s invaliditetom (48,6% muškog spola i 51,4% ženskog

spola) zadovoljava kriterije Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom (NN 75/18) i poslodavac ih može računati u kvoti. U Hrvatskoj živi 54 640 branitelja s invaliditetom te su 2 928 osobe su civilni invalidi rata i poraća, odnosno iz II svjetskog rata (HZJZ, 2025.).

U hrvatskim zakonskim propisima, kroz vrijeme, definicija sljepoće odnosno oštećenja vida se mijenjala. Do nedugo, koristila se definicija Zakona o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN 64/01) (Leutar i Buljevac, 2020.) prema kojoj je oštećenje vida obuhvaćalo sljepoću i slabovidnost. Sljepoća se prema stupnju oštećenja vida dijelila na:

- potpuni gubitak osjeta svjetla (amauroza) ili na osjet svjetla bez ili s projekcijom svjetla, ostatak vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0,02 (brojenje prstiju na udaljenosti od 1 metra) ili manje,
- ostatak oštine vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,02 do 0,05,
- ostatak centralnog vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0,25 uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili ispod 20 stupnjeva,
- koncentrično suženje vidnog polja oba oka s vidnim poljem širine 5 stupnjeva do 10 stupnjeva oko centralne fiksacijske točke,
- neodređeno ili nespecificirano, u smislu potrebe edukacije na brailleovom pismu smatra se nesposobnost čitanja slova ili znakova veličine Jaeger 8 na blizinu (odgovara Times New Roman 22) (Leutar i Buljevac, 2020.).

Slabovidnost se također prema stupnju oštećenja vida dijelila na:

- oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,1 do 0,3 i manje,
- oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,3 do 0,4,
- neodređeno ili nespecificirano.

No, od 2022.godine novi Zakonom o Hrvatskom registru osoba s invaliditetom (NN 63/2022) više ne definira sljepoću na ovakav način, već koristi definicije oštećenja vida kod odraslih osoba iz Liste oštećenja organizma (I), Liste težine i vrste invaliditeta (II) te Lista postotka oštećenja organizma (III) koje su definirane Uredbom o metodologijama vještačenja (NN 96/2023) (u nastavku Uredba), a koji se opisuju kroz stupnjeve:

1.stupanj - ima blago oštećenje vida (vidna oština boljeg oka s najboljom mogućom korekcijom 0,63-0,32). Osoba dobro koristi umanjeni vid; uspijeva kompenzirati poteškoće koje proizlaze iz oštećenja vida. Koristi se standardnim crnim tiskom bez pomagala. Ima razvijene svakodnevne vještine i samostalno se kreće u poznatim i nepoznatim prostorima.

2. stupanj: ima umjerenu slabovidnost (vidna oština boljeg oka sa najboljom mogućom korekcijom 0,32-0,125). Osoba se samostalno kreće u poznatim prostorima i povremeno treba pomoć u nepoznatim prostorima i/ili promijenjenim svjetlosnim uvjetima (oblačno, sumrak, blještavilo...). Koristi vid uz poteškoće, potrebna joj je stručna pomoć za prevladavanje teškoća u vizualnom funkcioniranju kroz učenje uporabe vida (primjerena prilagodba odraslim osobama). Koristi se uvećanim crnim tiskom ili standardnim crnim tiskom uz slabija optička pomagala (2-4x uvećanje). Za svakodnevne vještine potrebna joj je povremena pomoć druge osobe.

3.stupanj: ima visoku slabovidnost (vidna oština boljeg oka s najboljom mogućom korekcijom 0,12-0,05) ili ima praktičnu sljepoću (vidna oština boljeg oka sa najboljom mogućom korekcijom 0,04-0,02) ili ima ostatak vida do 25 % uz najbolju korekciju uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili manje oko fiksacijske točke. Ima značajnije smanjenu osjetljivost na kontraste. Osoba se samostalno kreće u poznatim prostorima, a u svim drugim slučajevima treba pomoć. Ima velike poteškoće u vizualnom funkcioniranju, treba pomoć stručnjaka u razvijanju vizualnih sposobnosti i učenju uporabe postojećeg ostatka vida. Za čitanje koristi snažnija optička ili elektronička povećala (uvećanje veće od 5x) ili čita uvećani tisak na udaljenosti manjoj od 10 cm sa ili bez optičkog povećala (2-4x). Čitanje je sporije. Za svakodnevne vještine potrebna je svakodnevna pomoć druge osobe.

4. stupanj: Ima visoku (0,016 ili manje) ili potpunu sljepoću (sa ili bez osjeta svjetla) ili koncentrično suženje vidnog polja boljeg oka sa najboljom mogućom korekcijom na 5-10 stupnjeva oko fiksacijske točke. Samostalno se kreće u poznatom prostoru, a u svim drugim situacijama treba pomoć. Ne koristi vid kao izvor informacija u okolini. Koristi se prvenstveno brajicom ali za kraće čitanje može koristiti elektroničko povećalo. Za svakodnevne vještine potrebna je svakodnevna pomoć/ asistencija druge osobe (člana obitelji ili druge educirane osobe). Prema Uredbi, u Listi postotka oštećenja organizma navodi se i pojam „*sljepilo odnosno gubitak vida na oba oka* (100% tjelesno oštećenje, I skupine)“. Iz navedenih opisa vidljivo je da osobe već s oštećenjem vida 2.stupnja, trebaju neka vrsta prilagodbe ili podrške.

Ove zakonske promjene u definiranju i korištenju pojmova sljepoća ili slabovidnost, imaju utjecaj na prikupljanje statističkih podataka. Tako npr. HZJZ, koji od 2024.godine obradu podataka prilagođava novom načinu vještačenja, više ne izvještava o nekim podacima koji su

se prije bilježili, npr. podaci o završenom stupnju obrazovanja i životnim uvjetima (HZJZ, 2024.).

U radu se koriste termini 'slijepe' i 'slabovidne' osobe kao pojmovna određenja populacije s oštećenjima vida. Iako ovakva terminologija može ostaviti dojam identifikacije osobe s njezinim oštećenjem, ona nije rezultat namjerne stigmatizacije ili propusta u izričaju. Naime, u hrvatskom jeziku nazivi poput 'osoba sa sljepoćom' ili 'osoba sa slabovidnošću' nisu uobičajeni niti jezično prirodni. Važno je naglasiti da i same osobe na koje se ti pojmovi odnose preferiraju i prihvaćaju nazive slijepa i slabovidna osoba (Kiš-Glavaš, 2009.), čime se potvrđuje njihova relevantnost u stručnom i svakodnevnom diskursu.

Sljepoća je pojam koji obuhvaća stanja od potpunog gubitka osjeta svjetla pa sve do ostatka vida od 0,05 na boljem oku uz najbolju moguću korekciju i/ili značajnog suženja vidnog polja. U pedagoškom smislu slijepa je osoba korisnik brailleovog pisma (Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, 2018.).

Od ukupnog broja osoba s invaliditetom, 22 765 osoba (3,6%) su osobe s oštećenjem vida (u evidenciju Registra osoba s invaliditetom uvedene su osobe s oštećenjem vida u slučajevima kada je to oštećenje uzrokom invaliditeta), odnosno 12 159 slijepih osoba (imaju oštećenja vida koje uzrokuju invaliditet ili kao komorbiditetne dijagnoze pridonose stupnju funkcionalnog oštećenja) Glavni uzroci sljepoće poredani prema učestalosti su kratkovidnost, dijabetička retinopatija, glaukom, atrofija vidnog živca, nasljedne bolesti oka (retinitis pigmentosa), degeneracija makule, traume oka, prematura retinopatija i kongenitalna katarakta (HZJZ, 2025.). Unutar ove populacije, slijepe osobe čine specifičnu skupinu suočenu s jedinstvenim izazovima u kretanju i komunikaciji. Hrvatski savez slijepih bilježi preko 6000 slijepih osoba, učlanjenih u 27 lokalnih udruga.

Sukladno Zakonu o korištenju psa pomagača (NN 39/19) korisnik psa pomagača (među koje se ubrajaju i psi vodiči za slijepe osobe) je odrasla poslovno sposobna osoba s invaliditetom ili osoba s kroničnom bolesti čija je funkcionalna sposobnost u obavljanju svakodневnih životnih aktivnosti smanjena, a osposobljena je za korištenje psa pomagača.

Pas pomagač je pas koji je školovan za pomoć u zadovoljenju svakodnevних individualnih potreba korisnika, čije potrebe proizlaze iz smanjenja funkcionalne sposobnosti u obavljanju svakodnevних životnih aktivnosti kao i situacija opasnih za život.

Prema izvješću o radu za 2024.godinu Centra za rehabilitaciju Silver (Centar Silver, 2024.) te Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet (u nastavku HUŠPVM) (HUŠPVM, 2024.), u Hrvatskoj je broj korisnika pasa pomagača i terapijskih pasa znatno manji nego u EU – 149 korisnika pasa pomagača i 15 stručnih voditelja terapijskih pasa, od kojih su 24 slijepe osobe korisnici pasa vodiča. Prema jednom od osnovnih kriterija dodjele psa vodiča, korisnik mora biti punoljetna odnosno poslovno sposobna osoba – stoga skupinu korisnika pasa vodiča možemo podijeliti u dvije grupe po dobi 18-65 (2 korisnika su studenti, 8 je zaposleno, 4 je nezaposleno) i 65+ (10 korisnika su umirovljenici). Najviše korisnika je iz Zagreba i Zagrebačke županije (9) pa slijedi Splitsko - dalmatinska županija (4).

1.3. Što je važno za pristupačnost?

Radi lakšeg tumačenja i razumijevanja, u radu se koriste pojmovna određenja utemeljena na članku 2. Konvencije i pratećim propisima. U tom kontekstu, komunikacija uz jezik, obuhvaća puno šire područje - prikazivanje teksta, brailleovo pismo i taktilnu komunikaciju, kao i pristupačne multimedijalne sadržaje, zvučne zapise i audio deskripciju, jednostavan jezik te sve ostale augmentativne i alternativne formate, uključujući informacijsku i komunikacijsku tehnologiju. Pojam jezika pritom ne označava samo govorne, već i znakovne te sve druge oblike jezika koji nemaju govornu formu. Nastavno na Konvenciju ključnu ulogu u ostvarivanju ravnopravnosti ima prepoznavanje diskriminacije na osnovi invaliditeta - koja podrazumijeva svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje s ciljem sprječavanja uživanja ljudskih prava na bilo kojem području života, a što uključuje i uskraćivanje razumne prilagodbe (Konvencija, 2007.). Razumna prilagodba predstavlja nužne i prikladne preinake koje ne smiju biti nesrazmjerno opterećenje, a provode se kako bi se osigurala individualna prava pojedinca. Uz komunikacijsku i informacijsku pristupačnost, važna je i fizička pristupačnost koja se prije svega odnosi na javne prostore – otvoreni (trgovi, parkovi, plaže) te zatvoreni javni prostor koji je definiran u Zakonu o korištenju psa pomagača (ustanove, trgovine, turistički objekti, restorani, kafići...). Konačno, kao temeljni preventivni koncept postavlja se univerzalni dizajn koji teži oblikovanju proizvoda, okruženja i usluga tako da ih u najvećoj mogućoj mjeri mogu koristiti svi ljudi bez potrebe za dodatnim prilagodbama (Konvencija, 2007.), pri čemu se ne isključuje primjena pomoćnih naprava za specifične skupine osoba s invaliditetom kada je to nužno. Sam koncept univerzalnog dizajna prvi puta se koristi u arhitekturi, osmislio ga je arhitekt Ronald L. Mace (1970-ih) kako bi definirao

novi standard upotrebljivosti namijenjen svima. Razvio se u pristup koji teži neupadljivosti i inkluzivnosti, a ostvaruje se kreiranjem pristupačnih proizvoda, usluga i sustava za najširi krug korisnika bez potrebe za dodatnim izmjenama. To uključuje rješenja poput ulaza bez pragova i intuitivnih upravljačkih sustava, ali i razvoj proizvoda koji su lako prilagodljivi individualnim potrebama kroz fleksibilna sučelja kompatibilna s asistivnom tehnologijom ili lako upotrebljivim aplikacijama. Univerzalni dizajn se temelji na 7 načela: nepristrana (ravnopravna) mogućnost korištenja (1), fleksibilnost kod korištenja (2), jednostavna i intuitivna uporaba (3), uočljive informacije (4), toleriranje pogreške (5), mali fizički napor (6) i osigurati mjere i prostor za pristup, dohvat, rukovanje i uporabu (7). Tijekom protekla dva desetljeća, razvojem digitalne tehnologije jednake mogućnosti i pristupačnost dobivale su sve više na važnosti. Koncept pristupačnosti se u različitim oblicima, u manjoj ili većoj mjeri razmatra u većini projekata, pa tako i onih koji razvijaju interaktivne sustave, naravno sa razlikama uvjetovanim profesijama, kulturama i interesnim skupinama - tako neki autori ipak razlikuju pojmove dizajn za sve, univerzalni pristup i inkluzivni dizajn a koji se odnose na pristup usredotočen na povećanje pristupačnosti (Persson i sur., 2015).

Kada govorimo o izgrađenom okruženju (Konvencija, 2007.) ono podrazumijeva mjesta i prostore koje su stvorili ili modificirali ljudi, uključujući zgrade, parkove i prometne sustave, te se razlikuje od prirodnog okoliša (CEN, 2024). Sukladno Zakonu o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18) „okoliš“ kao prirodno stvoren, uključuje i „okruženje“ koje stvara čovjek, a čl.4.st.1 t.34. definira: „*okoliš je prirodno i svako drugo okruženje organizama i njihovih zajednica, uključivo i čovjeka koje omogućuje njihovo postojanje i njihov daljnji razvoj: zrak, more, vode, tlo, zemljina kamena kora, energija te materijalna dobra i kulturna baština kao dio okruženja koje je stvorio čovjek; svi u svojoj raznolikosti i ukupnosti uzajamnog djelovanja*“. Okruženje koje je stvorio čovjek uključuje – zgrade, ceste, mostove, javne prostore, infrastrukturu i urbanizirana područja, te obuhvaća sve aspekte ljudskog građenog prostora, utječući na kvalitetu života, zdravlje, društvene odnose i održivost, a istražuje se u kontekstu urbanizma, arhitekture i gradske otpornosti (Hrvatska komora arhitekata, 2018.). Prostor koji je čovjek stvorio ili prilagodio, a koji mora biti bez arhitektonskih barijera. U Mišljenju o Izradi programa EU-a za prava osoba s invaliditetom za razdoblje 2020. – 2030.: doprinos Europskog gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO,2019.) i Nacionalnom planu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine (u nastavku Nacionalni plan) također se koristi izraz „izgrađeno okruženje“. Nacionalni plan, u dijelu o pristupačnosti navodi : „Sukladno članku

9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, države stranke obvezne su poduzeti odgovarajuće mjere kako bi osigurale da osobe s invaliditetom imaju pristup izgrađenom okruženju...“ (Nacionalni plan, 2021.). U hrvatskoj literaturi i propisima koriste se još i termini „izgrađeni okoliš“ (Hrvatska komora arhitekata, 2018.) a u novije vrijeme i „izgrađena okolina“ (POSI, 2025.). Sva tri termina imaju isto značenje a različitost proizlazi iz prijevoda engleskog termina „built environment“ (EK, 2021.a) na hrvatski jezik. Obzirom da hrvatski prijevod Konvencije u Službenom listu Europske unije (11/SV 66) koristi termin okruženje, isti će biti korišten u nastavku.

Pristupačnost predstavlja najvažniji preduvjet za neovisan život i puno sudjelovanje u zajednici. Ona podrazumijeva uklanjanje arhitektonskih, komunikacijskih, informacijskih i socijalnih barijera. Uz pristupačnost, usko su vezani koncepti izgrađenog okruženja, te univerzalnog dizajna – strategija oblikovanja proizvoda, okruženja i usluga tako da budu upotrebljivi svim ljudima u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe za naknadnom prilagodbom ili posebnim dizajnom.

Pristupačnost, kao jedan od temeljnih stupova Konvencije, ostvaruje se kroz niz ključnih mjera koje obvezuju države potpisnice na sustavno djelovanje u dva komplementarna smjera. Prvi se smjer odnosi na identifikaciju i uklanjanje postojećih prepreka, što obuhvaća fizičku infrastrukturu poput građevina, cesta i prijevoza, ali i specifične prostore poput škola, zdravstvenih ustanova i radnih mjesta. Jednako važno, ovaj proces uključuje i domenu informacija i komunikacija, osiguravajući da elektroničke usluge i službe hitnih intervencija budu dostupne svima bez iznimke.

S druge strane, Konvencija nalaže proaktivnu ulogu države u stvaranju okruženja koje prevenira nastanak novih barijera. To podrazumijeva razvoj, poticanje i strogo praćenje osnovnih standarda pristupačnosti za sve javne prostore i usluge, uz jasno definiranje odgovornosti javnih i privatnih pravnih osoba koje također moraju uvažavati aspekte pristupačnosti u svojem poslovanju. Kako bi te mjere bile održive, nužno je provoditi kontinuiranu edukaciju svih interesnih skupina te osigurati konkretne alate podrške u okruženju, poput natpisa na brailleovom pismu i lako razumljivih formata.

Nadalje, država je dužna osigurati ljudske resurse u vidu osobnih asistenata, vodiča (videći pratitelji ili pas vodič), čitača i tumača, čime se izravno olakšava kretanje i participacija osoba s invaliditetom u društvu. Konačno, naglasak se stavlja na tehnološki napredak kroz promicanje pristupačnosti novih informacijskih i komunikacijskih sustava, uključujući

internet te asistivnu tehnologiju. Ključno je pritom poticanje razvoja i distribucije takvih tehnologija već u njihovoj najranijoj fazi (koncept *univerzalnog dizajna*), čime se osigurava da inkluzivna rješenja postanu dostupna uz minimalne troškove, čineći društvo funkcionalnijim za sve njegove građane. Ključan dokument iz područja graditeljstva a koji uređuje pristupačnost osoba s invaliditetom građevinama te uz primjenu univerzalnog dizajna, propisuje obvezne elemente pristupačnosti (za svladavanje visinskih razlika; za neovisno življenje i pristupačnosti u javnom prometu) je Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 12/23). U njemu su definirani i osnovni pojmovi ključni za pristupačnost slijepih osoba: oznake pristupačnosti (kojima se označavaju primijenjeni obvezni elementi pristupačnosti); pomagala za orijentaciju slijepih (bijeli štap, crveno-bijeli štap i pas vodič); zvučno-vibracijska najava (upozorenje i obavijest slijepoj, slabovidnoj i gluhoslijepoj osobi putem zvuka i vibracije); zvučna signalizacija (koja pomaže slijepim, slabovidnim i gluhoslijepoj osobama pri snalaženju u prostoru); govorna najava (upozorenje i obavijest slijepoj, slabovidnoj i gluhoslijepoj osobi putem snimljenog govora); taktilna obrada (završna reljefna obrada hodne površine); taktilna crta vođenja (taktilna obrada hodne površine namijenjena usmjeravanju kretanja slijepih, slabovidnih i gluhoslijepih osoba, koja se na kraju puta vođenja i na mjestu promjena smjera vođenja označava promjenom u strukturi reljefne obrade); taktilna crta upozorenja (taktilna i protuklizna obrada hodne površine koja se postavlja sa svrhom upozorenja slijepim, slabovidnim i gluhoslijepim osobama na opasnost od prometala); taktilno polje upozorenja (taktilna obrada hodne površine koja služi za upozorenje i obavješćavanje slijepim, slabovidnim i gluhoslijepim osobama o promjeni razine kretanja); tipski element (predmet kojemu je namjena razgraničavanje javne pješačke površine od kolnika, biciklističke staze i/ili parkirališta, a može biti različitog oblika i druge primarne namjene – primjerice: rubnjak, žardinjera za cvijeće, zid, klupa i sl.); javna pješačka površina (nogostup, pješačka staza, pješački trg, pješački nathodnik i pothodnik, pješački most, stubište u javnom vanjskom prostoru i sl.); taktilni plan prijelaza (reljefna oznaka koja slijepim, slabovidnim i gluhoslijepim osobama pruža informacije o duljini i vrsti pješačkog prijelaza preko prometnice). Prema istom Pravilniku, obvezni elementi pristupačnosti su elementi za projektiranje i građenje, kojima se određuje veličina, svojstva, instalacije, uređaji i druga oprema građevine odnosno dijela građevine te uređenje površina radi osiguranja fizičkog pristupa, pristupa informacijama i komunikaciji, kretanja, boravka i rada osoba s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću na jednakoj razini kao i ostalim osobama.

Obvezu primjene članka 9. Konvencije nalaže i Europska unija, čije su države članice ujedno i potpisnice Konvencije. Brojne preporuke, uredbe i direktive EU-a sadrže odredbe o pristupačnosti kao temeljnom preduvjetu za ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu i njihovu socijalnu uključenost. Temeljem EU Strategije o pravima osoba s invaliditetom 2021.-2030., Europska komisija je predložila inicijativu za osnivanje Accessible EU Centre – kao resursnog centra za pristupačnost. Radi osiguravanja ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u svim područjima života, ova digitalna platforma povezuje sve zemlje članice Europske unije kako bi zajednički promicale pristupačnost izgrađenom okruženju, prometu, informacijske i komunikacijske tehnologije. Primarno je usmjerena na izgradnju kapaciteta za pristupačnost u državama članicama EU-a, potporu provedbi zakonodavstva Europske unije o pristupačnosti, povezivanje dionika odgovornih za provedbu pravila o pristupačnosti u EU-u, uspostavu zajedničke europske jedinstvene kontaktne točke za pristupačnost te osposobljavanje profesionalaca za pristupačnost. No, neka istraživanja pokazuju da se osobe s invaliditetom još uvijek suočavaju s brojnim i često onesposobljavajućim preprekama samostalnom životu, te se bave pristupačnošću u puno širem kontekstu - kao segment nepovoljnog okruženja („adverse environment“) koje čine 7 čimbenika - neprimjerena socijalna podrška, neprimjerena zdravstvena skrb, nesigurnost i isključenost s tržišta rada, nedostatak pristupačnosti i pomoćne tehnologije, niski prihodi i problemi sa stanovanjem, ograničene mogućnosti donošenja odluka, predrasude i stigma (Petri i sur., 2023.)

Pristupačnost je stoga potrebno promatrati kao dinamičan proces (Lawson, 2017), koji zahtijeva kontinuirano prilagođavanje svim promjenama – od tehnološkog napretka do izmjena ili donošenja novih propisa – u svim domenama pristupačnosti.

2.CILJ RADA I METODOLOGIJA

2.1. Cilj rada

Cilj rada je kritički analizirati i procijeniti stanje implementacije zakonskih propisa o pristupačnosti za slijepe osobe u Republici Hrvatskoj, obuhvaćajući ključne domene njihova života izgrađenom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama, tehnologijama, uslugama, javnim prostorima, u urbanim i ruralnim područjima - namjerom identificiranja prostora za daljinu implementaciju, te na temelju toga formulirati konkretne, višesektorske smjernice i preporuke za poboljšanje pristupačnosti radi postizanja potpune i ravnopravne društvene uključenosti slijepih osoba.

Obzirom na širenje područja djelovanja Europske unije, početkom 2000tih godina, te uvjetima stvaranja nužnih pretpostavki za punopravno članstvo Hrvatske u Europskoj uniji, Vlada RH započela je s izradom različitih strateških dokumenata od kojih su neki bili usmjereni i prema poboljšanju položaja najugroženijeg dijela stanovništva, među kojima su osobe s invaliditetom i sve socijalno osjetljive skupine građana. Redefiniranje politike prema osobama s invaliditetom uključuje poboljšanje materijalnog položaja, ujednačavanje prava, obrazovanje i rehabilitaciju, te osiguravanje ravnopravnog uključivanja u društvenu zajednicu, što će pridonijeti očuvanju njihova digniteta i integriteta.

Prvi kratkoročni strateški dokument izrađen je 2003. godine - Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine, nakon nje uslijedilo je međunarodno donošenje UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, čije su odredbe uvrštene u hrvatske strateške dokumente koji su nakon toga doneseni: Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007. – 2015., Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017. – 2020., koju nasljeđuje Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine (u nastavku Nacionalni plan). Kao nastavak, strateškog planiranja na području promicanja prava osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na globalnoj razini, ali i svim trendovima koji imaju za cilj nastojanje da sva područja života i djelovanja budu otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom, Nacionalni plan i dalje stavlja naglasak na načela pristupačnosti, univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe. Od nacionalnog je značaja jer pobliže definira implementaciju strateških ciljeva iz Nacionalne razvojne strategije

Republike Hrvatske do 2030.godine (NN 13/2021) te sadrži posebne ciljeve povezane s proračunom i predstavlja *okvir za oblikovanje mjera, projekata i aktivnosti u provedbenim programima središnjih tijela državne uprave* (Nacionalni plan, 2021). Nacionalni plan, zajedno s izvješćima o njegovoj implementaciji biti će glavni pokazatelj akcija koje je poduzela država u cilju ostvarenja prava na pristupačnost osoba s invaliditetom - odnosno za potrebe ovog rada, ostvarenja prava na pristupačnost slijepih osoba sukladno članku 9. Konvenciji, te mogućnostima što još treba ili se može poduzeti za potpuno ostvarenje tog prava.

2.2. Opis metodologije

Kada općenito govorimo o „policy analizi“, koja je korištena za potrebe ovog rada, nema jedinstvene definicije. „Policy“ u prijevodu sa engleskog jezika na hrvatski znači „javna politika“. No, u hrvatskom jeziku jedna riječ „politika“ podrazumijeva tri različita engleska termina: „politics“ (stranke, izbori), „polity“ (politički sustav) i „policy“ (odluke kojima se rješavaju konkretna pitanja) (Petković, 2014.). U stručnim krugovima, osobito ako govorimo o metodologiji, te kako bi izbjegli zabune, uvriježeno je korištenje „policy analiza“ za analizu javne politike (kako najbolje riješiti problem?). Pojednostavljeno, policy analiza (analiza javnih politika) je istraživačka metoda koja se koristi za proučavanje procesa donošenja političkih odluka, njihovih učinaka i načina implementacije - predstavlja most između istraživanja i djelovanja u praksi. Njen intenzivan razvoj još od 1980tih godina (Grdešić, 1987.) vodio je prema različitim definicijskim i metodološkim pristupima i interpretacijama. Policy-analiza ima dva lica (Windhoff-Heritier, 1988.). Jedno, usmjereno opisivanju politika i objašnjavanju njihova nastanka, razvoja i mijenjanja, a drugo usmjereno k praktičnom savjetovanju politike, pripravi znanstvenih obavijesti za proces političkog i administrativnog odlučivanja. Ona predstavlja bavljenje problemima zajednice koji zahtijevaju zajedničke odluke koje će imati učinak na zajednički život te zajednice (Halmi, 1996.), pozivajući se na dva pristupa (Halmi, 1996., prema Grdešić, 1995.).

Jedan koji je usmjeren na praktične odgovore na pitanja „tko želi takav policy program i zašto, kako se to može znati i utvrditi, koliko snažno se to želi, tko će time izgubiti, a tko dobiti, koliko će koštati, koje su prednosti i mane ostalih mogućnosti?“. Drugi, koji je vidi kao odlučivanje odnosno izbor onog što je dobro za zajednicu – „kako izabrati socijalne

probleme za rješavanje, koje su dominantne javne, kolektivne ideje, vizije i orijentacije društva.“. Oba su usmjerena na kreiranje rješenja sukladno stručnim standardima i interesu zajednice. Policy analiza objašnjava kako su različiti akteri, interesi i ideje međusobno djelovali tijekom razvoja politike, uključujući odgovore „tko je donio koje političke odluke, kada, zašto i kako te s kojim posljedicama“ - ona može poboljšati formuliranje, dizajn i provedbu politika (Paina i sur.2024.).

Upravljanje državom vođeno je politikom kao procesom djelatnost upravljanja zajednicom, nastajanja, provođenja i mijenjanja pravila života, uključujući proces donošenja odluka, postizanje konsenzusa ili nametanje volje, te održavanje podrške javnosti. Riječ potječe od grčke riječi polis (grad-država), a u širem smislu obuhvaća sve društvene interakcije vezane uz moć, vlast i upravljanje resursima, te se bavi rješavanjem sukoba i planiranjem budućnost . U Hrvatskoj postoji nešto više od 30 nacionalnih politika koje su podijeljene u pet osnovnih skupina (Petek, 2012): klasični državni resori (1) koja obuhvaća: politiku zaštite temeljnih ljudskih prava, vanjsku politiku, obrambenu, kazneno-pravosudnu, sigurnosnu i migracijsku; ekonomsku politiku (2): makroekonomsku, poreznu, industrijsku, investicijsku, politiku konkurentnosti, regulacije poslovanja, financijskog tržišta, zapošljavanja, regionalna politika; Socijalne politike (3): zdravstvenu, socijalnu skrb, mirovinsku, obrazovnu, stambenu, politiku prema ženama, prema manjinama, obiteljsku politiku; posebne sektorske politike (4): poljoprivrednu, energetska, prometno-infrastrukturnu, komunikacijsko- informacijsku medijsku, vodnu, zaštite okoliša, istraživanja i tehnološki razvoj ostale politike (5): kulturnu, sportsku, religijsku. Ove politike su u nadležnosti ministarstava te se integriraju u njihovu organizacijsku strukturu, odnosno prilagođavaju u slučaju restrukturiranja ministarstava. Iako „politika prema osobama s invaliditetom“ nije posebno navedena u ovoj klasifikaciji, u Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine, Vlada RH navodi „Republika Hrvatska se ratificiranjem UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom pridružila naporima međunarodne zajednice kako bi se u području politika prema osobama s invaliditetom učinili daljnji naponi i formirao nacionalni okvir za njenu provedbu.“. Politika prema osobama s invaliditetom je sve prisutna te je njena primjena međusektorska - od Vlade RH i 11 ureda Vlade; 9 središnjih državnih ureda te 18 ministarstava koji su povezani s ovom politikom (osmišljavanju, provedbi ili praćenju). Važno je naglasiti da su u njenu implementaciju uključena i druga tijela državne uprave, tijela javne vlasti, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (JL(R)S) kao i ostali važni dionici i partneri - poput saveza i udruga osoba s invaliditetom i ostalih organizacija civilnog

društva, akademskih zajednica, povjerenstva (npr. Povjerenstvo Vlade RH za osobe s invaliditetom) i drugi. Ovaj prikaz osim što ukazuje na problem širine i važnosti primjene mjera politike prema osoba s invaliditetom, svih onih 675 213 osoba koje neka od svojih temeljnih prava i osnovnih životnih potreba svakodnevno ostvaruju u navedenom državnom aparatu, opisuje široko područje za istraživanja prava pristupačnosti slijepih osoba i osoba s oštećenjem vida (22 765 osoba). Iako se sljepoća zajedno sa slabovidnošću ubraja u oštećenje vida, u nastavku rada biti će korišten termin slijepe osobe obzirom da je pitanje pristupačnosti za njih iznimno važno.

Kriteriji za odabira dokumenata bili su: aktualnost (važeći od 2021.), usklađenost s novim strateškim dokumentima te integrirani instrumenti za vrednovanje. Ključni strateški dokumenti koji će u radu biti uključeni u analizu, uz Konvenciju, su Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021 do 2027. godine i Akcijski plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024., koje je Vlada RH donijela Odlukom u prosincu 2021.godine, te Izvješće o provedbi Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine, za 2022. godinu, Izvješće o provedbi Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine, za 2023. godinu i Izvješće o provedbi Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine, za 2024. godinu, izvješće Pravobranitelja/ice za osobe s invaliditetom za 2022., 2023. i 2024.godinu (u ožujku 2024.godine nakon ostavke, pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom zamjenjuje pravobranitelj) te Prikaz rezultata istraživanja Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (Sikirić i sur., 2023.) koji predstavlja stavove korisnika – osobe s invaliditetom općenito među kojim su i slijepe osobe. Prikupljeni podaci obuhvatiti će trogodišnje razdoblje od 2022. do 2024.godine. Nacionalni plan predstavlja trenutno važeći i najrecentniji instrument provedbe ciljeva Nacionalne razvojne strategije RH do 2030.godine, a njegova izrada bila je nužna radi usklađivanja s novim proračunskim razdobljem EU (2021. – 2027.) i uvjetima za korištenje fondova Europske unije. Na temelju izvješća o provedbi prethodnih strategija (poput one za razdoblje 2017. – 2020.) nije bilo moguće procijeniti stvarne i mjerljive učinke implementacije na promjenu položaja osoba s invaliditetom. Nacionalni plan u odnosu na prethodne strateške dokumente, nudi znatno jasnije smjernice i mjerljive rezultate. Dodatno, po prvi put uključuje mjere temeljene na iskustvima stečenim tijekom pandemije COVID-19 i razornih potresa u Hrvatskoj, fokusirajući se općenito na sigurnost

osoba s invaliditetom u kriznim situacijama (što je i aktualna tema EU, osobito zbog rata u Ukrajini). Nacionalni plan je usklađen i s novom europskom strategijom "Unija ravnopravnosti: Strategija za osobe s invaliditetom 2021. – 2030." i Europskim stupom socijalnih prava, što ga čini relevantnijim za analizu trenutnih politika u kontekstu EU integracija. Aktualnost ostalih odabranih dokumenata osigurati će analizu implementacije zakonskih propisa i politike prema osobama s invaliditetom u stvarnom vremenu.

Kao metoda prikupljanja podataka korištena je policy analiza sa osnovnim elementima identificiranje glavnih dionika - državnih i nedržavnih te tipa njihovih odnosa u svrhu deskripcije i analize policy procesa, u trogodišnjem razdoblju (Petek, 2008). Okvir analize obuhvaća precizno utvrđivanje problema, identifikaciju i analizu, procjena učinaka (ukoliko je definirana), te evaluaciju postojećih politika (procjena učinkovitosti, efikasnosti i relevantnosti politika koje su na snazi). Povezujući postojeće propise, planirane mjere i ostvarene rezultate sa rezultatima istraživanja (iz perspektive korisnika i stručne zajednice), očekivani ishodi dati će procjenu stanja implementacije zakonskih propisa o pristupačnosti slijepih osoba te potrebama, dimenzijama i mogućnostima unaprijeđena, te će temeljem analize biti formulirani prijedlozi i preporuke.

3. OKVIR ANALIZE I PREGLED DOKUMENTACIJE

Okvir prikupljanja podataka postavljen je kroz temeljni akt UN Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN6/07) kojim omogućena primjena svih odredbi Konvencije te obveza koje je ratifikacijom Republika Hrvatska preuzela. Ostali izvori prikupljenih podataka podijeljeni su u 4 skupine:

1. Zakonski propisi: Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (NN 17/2019), Zakona o korištenju psa pomagača (NN 39/19), Zakona o gradnji (NN 153/13, 20/17, 39/19 i 125/19) odnosno Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN12/23); Odluku Vlade RH o donošenju nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine i akcijskog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine (NN 143/21)
2. Nacionalni strateški dokumenti: Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine te Akcijski plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine.
3. Izvješća o provedbi strategija i planova, godišnja izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom te izvješća HZJZ
4. Istraživanja, priručnici i publikacije, s osobitim naglaskom na jedino istraživanje koje povezuje implantaciju nacionalnih i međunarodnog propisa (Konvencije), a koje je provedeno u Hrvatskoj - istraživanje „Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom“ (Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, 2020-2023). Nositelji istraživanja bio istraživački tim Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (u nastavku SOIH) i suradničkim savezima, kao sastavni je dio projekta Platforma 50+. Cilj istraživanja je bio da iz korisničke i znanstvene perspektive polučiti znanstveno utemeljene prijedloge za razvoj politika u području invaliditeta, odnosno da svih 50 članaka Konvencije oživi u ostvarenje prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom.

Svi podaci prikupljeni su pretraživanjem objavljene literature (publikacija, zbornika, priručnika, vodiča, revija) i službenih internetskih stranica tijela državne uprave, službi, organizacija civilnog društva i akademske zajednice, te su javno dostupni.

U hrvatskim strateškim dokumentima nije jasno definirano praćenje učinaka implementacije propisa i mjera o pristupačnosti općenito osoba s invaliditetom tako i slijepih osoba, iako za to postoji osnova u Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem (NN 123/17, 151/22), stoga su korišteni rezultati i nalazi dostupnih istraživanja (prema definiranim dimenzijama). U ovom radu dimenzije su definirane radi jasnijeg povezivanja podataka, iako je jasno da se u svakodnevnom životu slijepih osoba isprepliću. U analizi sekundarnih podataka fokus je bio na podacima vezanim za pristupačnost slijepih osoba, iako većina podataka uopćena za populaciju osoba s invaliditetom koja podrazumijeva sve skupine tako i slijepe osobe.

Financijski podaci prikazani su u ukupnom iznosu za provedbu mjera iz Akcijskog plana za razdoblje 2021. do 2024. godine (kada bi trebala uslijediti evaluacija).

3.1. Opis dimenzija pristupačnosti

Radi kvalitetnije analize implementacije strateških dokumenata, u nastavku su opisane dimenzije kroz koje se pristupačnost slijepih osoba promatra u ovom radu. Grupiranje dimenzija pristupačnosti obuhvaća domene koje su definirane u članku 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, sadržava njihov opis te potrebe za pristupačnošću prema stvarnim segmentima života slijepih osoba. Svakoj dimenziji dodani su primjeri iz literature, istraživanja, osnovne djelatnosti ili projekata različitih dionika a koji temu pristupačnosti slijepih osoba približavaju praksi.

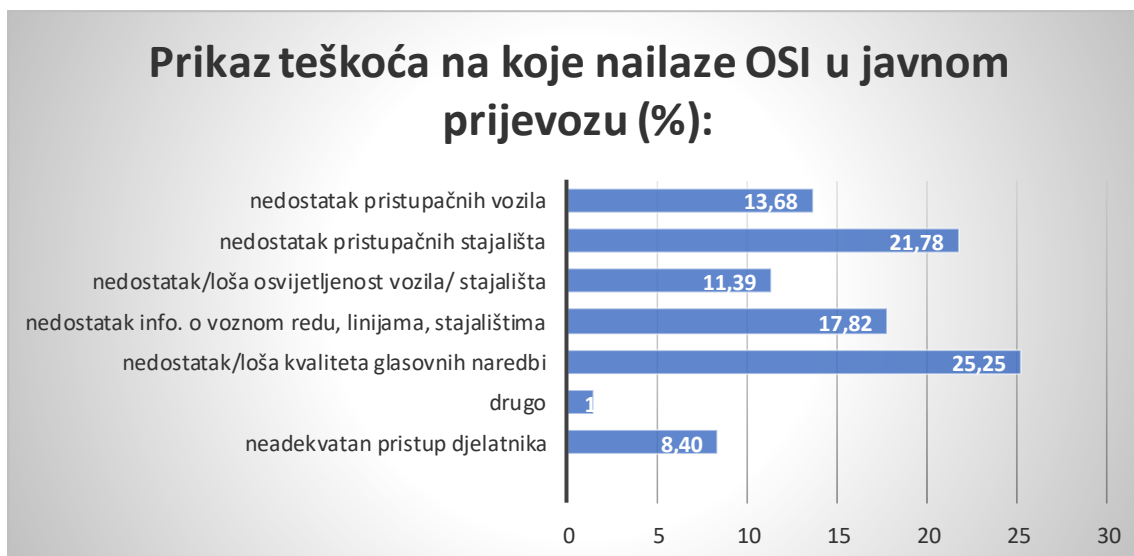
3.1.1. Dimenzija izgrađeno okruženje i prijevoz

Dimenzija izgrađeno okruženje i prijevoz predstavlja jedan od ključnih okvira za istraživanje pristupačnosti slijepih osoba. U kontekstu pristupačnosti, te orijentacije i mobiliteta (Mršić, 1995.) ova dimenzija obuhvaća sve fizičke i infrastrukturne aspekte svakodnevnog života koji omogućuju ili ograničavaju samostalno kretanje slijepih, njihovo sudjelovanje i ravnopravno korištenje javnih prostora i usluga, a uključuje:

- javni prostor i objekte: pristupačnost zgrada (ulazi, hodnici, stepenice, liftovi, sanitarni čvorovi), javnih ustanova, škola, dječjih i studentskih domova, ustanova socijalne skrbi, zdravstvenih ustanova, kulturnih i sportskih objekata,
- taktilne oznake i staze vodilje: postavljanje taktilnih staza, reljefnih oznaka i kontrastnih staza vodilja koje omogućuju orijentaciju i sigurno kretanje slijepih i slabovidnih osoba,
- zvučne signale: ugradnja zvučnih semafora i signalizacije na raskrižjima i pješačkim prijelazima,
- prilagodbu unutarnjih prostora: jasne kontrastne oznake, dobro osvjetljenje, uklanjanje prepreka i opasnosti (npr. staklene površine, neoznačene stepenice),
- informacijsku pristupačnost: oznake na brailleovom pismu, taktilne karte prostora, informacije dostupne u zvučnom ili digitalnom obliku,
- pristupačan javni prijevoz: autobusi, tramvaji, vlakovi i avioni te druga vozila opremljena zvučnim najavama stanica, taktilnim oznakama, prilagođenim ulazima ili podrškom osoblja,
- pristupačne stanice i peroni: taktilne oznake, taktilne staze, zvučne informacije o dolascima i odlascima vozila,
- sigurnost u prometu: prilagodba prometne infrastrukture za sigurno kretanje,
- hitne intervencije: područje koje je postalo osobito aktualno nakon potresa koji je zadesio Hrvatsku u 2020.godini.

Ova dimenzija je temelj za procjenu stvarnih potreba, planiranje prilagodbi i praćenje napretka u pristupačnosti slijepih osoba (npr. građevine, zaštitne ograde, staze vodilje, jasno označeni prijelazi, i sl.).

Rezultati anketnog istraživanja „Osobe s oštećenjem vida tijekom kretanja javnim površinama, u prometu i javnom prijevozu“ (Andrić, 2024.) koje je 2024.godine inicirao Hrvatski savez slijepih (u nastavku HSS) (na uzorku od 77 slijepih i slabovidnih osoba iz cijele Hrvatske), naglašavaju važnost implementacije mjera za poboljšanje pristupačnosti i sigurnosti javnih površina, prometa i javnog prijevoza za osobe s oštećenjem vida. Poboljšanje pristupačnosti uključuje prilagodbu kompletne prometne infrastrukture kako bi se omogućilo sigurno i nesmetano kretanje osoba s oštećenjem vida, drugih osoba s invaliditetom te ostalih građana.

Slika 3.1.1.1. Zastupljenost poteškoća u javnom prijevozu; izvor: istraživanje „Osobe s oštećenjem vida tijekom kretanja javnim površinama, u prometu i javnom prijevozu“ (Andrić, 2024)

Posebno važnim aspektom prilagodba izdvajaju se audio sustavi poput zvučnih semafora i standardiziranih redovito puštanih glasovnih najava i obavijesti u sredstvima javnog prijevoza i na stajalištima, educirani i senzibilizirani djelatnici javnog prijevoza, komunalnog redarstva, ali i šira javnost kao dionik prometa.

Dodatno, rezultati istraživanja su pokazali da je prilagodba za sigurno, samostalno i učinkovito kretanje slijepih i slabovidnih osoba iznimno važna a može se postići postavljanjem taktilnih linija vodilja na što više mjesta, naročito na stajalištima javnog prijevoza te na mjestima koji vode do ustanova ključnih za samostalan život poput javnih ustanova, trgovina i bolnica. Poboljšanja u područjima pristupačnosti javnih površina i prometa mogu značajno unaprijediti svakodnevno iskustvo u kretanju i socijalnu uključenost slijepih osoba.

3.1.2. Dimenzija usluge i zdravlje

Dimenzija usluge i zdravlje odnosi se na dostupnost, kvalitetu i prilagođenost svih oblika socijalnih, zdravstvenih i podržavajućih usluga koje su ključne za očuvanje zdravlja, samostalnost i kvalitetu života ove populacije.

3.1.2.1. Socijalne usluge podrazumijevaju sve aktivnosti namijenjene prepoznavanju, sprječavanju i rješavanju problema i poteškoća pojedinaca i njegove obitelji u cilju osnaživanja, bolje socijalne uključenosti i poboljšanju kvalitete njihova života u zajednici. Ključne socijalne usluge za slijepe osobe, propisane Zakonom o osobnoj asistenciji (NN 71/23, NN 157/25; u nastavku ZOA) te novom Uredbom o izmjenama Zakona o osobnoj asistenciji (NN 157/25: u nastavku Uredba) i Zakonom o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, 61/25; u nastavku ZOSS) obuhvaćaju:

- osobnu asistenciju: „Članak 12. mijenja se i glasi: Pravo na uslugu osobne asistencije koju pruža osobni asistent priznaje se osobi s tjelesnim, intelektualnim ili mentalnim oštećenjem kojoj je prema propisima o vještačenju i metodologijama vještačenja utvrđen treći ili četvrti stupanj težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti te koja ima status osobe s invaliditetom sukladno zakonu kojim se uređuje registar osoba s invaliditetom“ (Uredba, NN 157/25, čl.3); ova se usluga može se pružati najviše 24 sata dnevno, sukladno obvezujućim i kumulativno postavljenim mjerilima koja obuhvaćaju: vrstu oštećenja trećeg ili četvrtog stupnja težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti; objektivne materijalne, odnosno socijalne okolnosti u kojima korisnik živi, bilo samostalno ili u kućanstvu, i specifične individualne potrebe korisnika (Uredba, NN 157/25, čl.5); no osoba ne može ostvariti ovu uslugu ukoliko: ima osiguran smještaj u ustanovi socijalne ili zdravstvene skrbi ili organizirano stanovanje; izdržava kaznu zatvora ili se nalazi u istražnom zatvoru; ostvaruje uslugu osobne asistencije koju pruža videći pratitelj (Uredba, NN 157/25, čl.4); iako je ova usluga namijenjena osobama s tjelesnim, intelektualnim ili mentalnim oštećenjem, može je koristiti i slijepa osoba koja uz oštećenje vida dodatno ima invaliditeti III. ili IV stupnja.
- uslugu osobne asistencije koju pruža videći pratitelj uključuje pratnju i podršku u obavljanju aktivnosti izvan doma (npr. odlazak liječniku, u institucije, na posao); usluga se priznaje osobi s oštećenjem vida kod koje je utvrđen treći ili četvrti stupanj težine invaliditeta (ZOA, čl.15, st.1); a može se priznati u rasponu od 10 do 60 sati mjesečno (ZOA, čl.36, st.1); pravo na uslugu videćeg pratitelja ne može ostvariti osoba: koja ima osiguran smještaj u ustanovi socijalne ili zdravstvene skrbi ili organizirano stanovanje; koja izdržava kaznu zatvora ili se nalazi u istražnom zatvoru; čiji roditelj ili drugi član obitelji ima priznato pravo na status roditelja/njegovatelja za potrebu skrbi o njoj (temeljem propisa o socijalnoj skrbi ili drugih propisa); kojoj član kućanstva može pružiti uslugu pratnje i pomoći u svakodnevnim aktivnostima sukladno njezinim

potrebama te koja ostvaruje uslugu osobne asistencije koju pruža osobni asistent (ZOA, čl.16).

- prva socijalna usluga obuhvaća: inicijalni razgovor sa stručnim radnikom Zavoda za socijalni rad u kojem se korisnik (koji do tada nije koristio usluge iz sustava socijalne skrbi) informira o pravima i pružateljima usluga te iniciraju žurne mjere u slučaju ugrožene sigurnost i/ili osnovnih životnih potreba korisnika (ZOSS, čl. 79, st.1 i 2); npr. osobe koje su izgubile vid u starijoj životnoj dobi mogu dobiti informacije o pravima i uslugama koje mogu ostvariti u sustavu socijalne skrbi
- usluga sveobuhvatne procjene i planiranja obuhvaća: „procjenu stanja, potreba, rizika i snaga korisnika i drugih članova obitelji u suradnji s korisnikom, određivanje mjera, zadataka, aktivnosti te koordinacije usluga, praćenje i procjenjivanje radi zaštite najboljeg interesa korisnika“ ((ZOSS, čl. 80, st.1);
- savjetovanje je : „usluga kojom stručna osoba u neposrednom kontaktu potiče korisnika na razvoj novih mogućnosti sagledavanja životne situacije sa svrhom prevladavanja teškoća, stvaranja uvjeta za očuvanje i razvoj osobnih mogućnosti te odgovornog odnosa pojedinca prema samom sebi, obitelji i društvu“ (ZOSS, čl.81.st1);
- stručna procjena: „usluga kojom se utvrđuju sposobnosti i potrebe korisnika radi davanja mišljenja o primjerenoj vrsti, trajanju i učestalosti usluge“ (ZOSS, čl.82 st.1), za slijepo osobe stručna procjena se provodi radi priznavanja usluge psihosocijalne podrške;
- psihosocijalno savjetovanje: „usluga kojom stručna osoba u neposrednom kontaktu, posebnim stručnim postupcima i aktivnostima pomaže korisniku otkloniti teškoće u funkcioniranju u različitim područjima života s naglaskom na ponašajne, emocionalne, interpersonalne, socijalne, obrazovne, razvojne i organizacijske aspekte života“ (ZOSS, čl.83, st.1);
- socijalno mentorstvo: usluga kojom se dugotrajno nezaposlenoj osobi koja je korisnik zajamčene minimalne naknade, osobi s invaliditetom pruža stručna pomoć usmjerena jačanju njegovih snaga i sposobnosti za uspješnije rješavanje nepovoljnih životnih prilika i bolju integraciju u zajednicu u kojoj živi (ZOSS, čl.85, st1);
- psihosocijalna podrška: „usluga koja obuhvaća stručne postupke i druge oblike pomoći i podrške kojima se potiče razvoj i unaprjeđenje kognitivnih, funkcionalnih, komunikacijskih, govorno-jezičnih, socijalnih ili odgojnih vještina korisnika (ZOSS, čl.91, st1); ova usluga se često pruža slijepim osobama, osobito u domovima socijalne skrbi, individualno i grupno kroz različite aktivnosti npr. obuka iz područja orijentacije i

mobiliteta (kretanje sa bijelim štapom, elektronskim štapom ili psom vodičem) ili vještine svakodnevnog života (Centar Silver, 2025.b);

- pomoć u kući: „odobrava osobi koja ne može sama niti uz pomoć roditelja, bračnog ili izvanbračnog druga, životnog partnera ili djeteta osigurati podmirenje svakodnevnih životnih potreba“(ZOSS, čl.100, st.1); a obuhvaća organiziranje prehrane (priprema ili nabava i dostava gotovih obroka), obavljanje kućnih poslova, održavanje osobne higijene i/ili zadovoljavanje drugih svakodnevnih potreba (ZOSS, čl.102)
- boravak (cjelodnevni ili poludnevni): usluga kojom se „osiguravaju organizirane aktivnosti tijekom dana uz stručnu i drugu pomoć i podršku, radi zadovoljavanja osnovnih i dodatnih životnih potreba korisnika koje ne mogu biti zadovoljene u obitelji“(ZOSS, čl.104, st.1);
- organizirano stanovanje: „osigurava stanovanje u stambenoj jedinici uz stalnu ili povremenu stručnu i drugu pomoć i potporu u osiguravanju osnovnih životnih potreba te socijalnih, radnih, kulturnih, obrazovnih, rekreacijskih i drugih potreba radi uspostavljanja i održavanja njihovih socijalnih uloga, izjednačavanja njihovih mogućnosti, poboljšanja kvalitete života, poticanja aktivnog i samostalnog življenja te socijalnog uključivanja, ovisno o potrebama korisnika“ (ZOSS, čl.106, st.1);
- smještaj: „usluga kojom se korisniku osigurava intenzivna skrb i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba kada to nije moguće osigurati u obitelji i pružanjem drugih socijalnih usluga“ (ZOSS, čl.109, st.1); ovdje je važno posebno izdvojiti
- smještaj radi provođenja rehabilitacijskih programa koja se priznaje osobama s invaliditetom (ZOSS, čl.114.st.1,t.2) – kratki rehabilitacijski programi podrazumijevaju npr. obuku slijepe osobe za korištenje bijelog štapa, elektronskog štapa ili korištenje psa pomagača -psa vodiča za slijepe osobe ili učenje vještina življenja (Centar Silver, 2025.b)
- odmor od skrbi: inovativna socijalna usluga za članove obitelji koji imaju status roditelje njegovatelje/njegovatelja djeteta s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom a koja nije korisnik usluge poludnevnog boravka temeljem Zakona o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, 61/25) ili usluge osobne asistencije temeljem Zakona o osobnoj asistenciji (NN 71/23, NN 157/25) - (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2025.)

Uz socijalne usluge, sukladno zakonskim propisima, slijepe osobe mogu koristiti različite novčane naknade , u nastavku su navedene neke od njih :

- inkluzivni dodatak (Zakon o inkluzivnom dodatku, NN 156/23; u nastavku ZID) namijenjen je „osobi s invaliditetom u svrhu prevladavanja različitih prepreka koje mogu sprječavati njezino puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima (ZID, čl.5.st.1); priznaje se odrasloj osobi s tjelesnim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjem kojoj je utvrđen treći ili četvrti stupanj težine invaliditeta-oštećenja funkcionalnih sposobnosti prema propisima o vještačenju i metodologijama vještačenja te koja ima status osobe s invaliditetom sukladno zakonu kojim se uređuje registar osoba s invaliditetom (ZID, čl.9 st.1) odnosno odrasloj osobi i djetetu s tjelesnim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjem kojima je utvrđen drugi ili treći stupanj težine invaliditeta-oštećenja funkcionalnih sposobnosti prema propisima o vještačenju i metodologijama vještačenja nevezano na status osobe s invaliditetom (ZID, čl.9 st.2). Iznos inkluzivnog dodatka utvrđuje se prema određenoj razini potpore i iznosi: 600 % osnovice za prvu razinu potpore (720 eura) - uglavnom je ostvaruju djeca s oštećenjem vida, 400 % osnovice za drugu (420 eura) - odrasle osobe s oštećenjem vida IV. stupnja bez ostatka osjeta svjetla ili s dodatnom teškoćom (ZID, čl.13,st.1,t.2.k) , 360 % osnovice za treću(432 eura) -odrasle osobe s oštećenjem vida III. ili IV. stupnja bez dodatne teškoće(ZID, čl.13,st.1,t.3.k) , 135 % osnovice za četvrtu (162 Eura) i 115 % osnovice za petu razinu potpore (138 eura) -odrasle osobe s oštećenjem vida II. Stupnja (ZID, čl.13,st.1,t.5.a). Osnovica za izračun visine inkluzivnog dodatka je 120 eura (Odluka o osnovici za izračun iznosa inkluzivnog dodatka, NN 5/24).
- naknada za ugroženog kupca energenata (ZOSS, čl.43), dio korisnika dobiva temeljem razine potpore za ostvarivanje inkluzivnog dodatka, a dio ako ispunjava uvjete za stjecanje statusa ugroženog kupca, propisane propisima kojima se uređuje energetska sekto
- naknada za osobne potrebe priznaje osobi koja koristi pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja ako vlastitim prihodom ne može osigurati zadovoljavanje osobnih potreba na smještaju ili organiziranom stanovanju (ZOSS, čl.44)
- jednokratna naknada priznaje se korisniku radi podmirenja izvanrednih troškova nastalih zbog trenutačnih životnih okolnosti (rođenja ili obrazovanja djeteta, bolesti ili smrti člana obitelji, prirodne nepogode i slično) nije u mogućnosti podmiriti osnovne životne potrebe (ZOSS, čl. 45); priznaje se godišnje najviše do 500% osnovice od 75 eura odnosno 375 eura za samca, te 700% osnovice za kućanstvo 525 eura (Odluka o osnovici za izračun iznosa drugih naknada u sustavu socijalne skrbi, NN 151/24).

Iako su sukladno propisima iz sustava socijalne skrbi korisnici i njihovi uzdržavatelji (osim djece prema promjenama zakona iz 2025.) dužni participirati u korištenju socijalnih usluga (npr. usluge psihosocijalne podrške – kod pružatelja usluge ili u domu korisnika), obzirom na nepovoljnu financijsku situaciju slijepih osoba, većina ih ne participira ili participira s minimalnim iznosom (prema procjeni stručnog radnika koji provodi postupak priznavanja usluge, npr. 10 eura mjesečno). Nastavno na priznavanje usluge smještaja, slijepe osobe sukladno Pravilniku o sudjelovanju i načinu plaćanja korisnika i drugih obveznika uzdržavanja u troškovima smještaja izvan vlastite obitelji (NN 112/98; 05/02) ne participiraju u troškovima. Problem za slijepe osobe u korištenju usluga socijalne skrbi predstavlja međusobna uvjetovanost korištenja usluga. Korisnik usluge boravka/poludnevnog boravka koji koristi sve dane u tjednu ne može koristiti uslugu psihosocijalne podrške (Zakon o socijalnom skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, 61/25).

Broj sati psihosocijalne podrške tjedno ovisi potrebama korisnika i mjestu pružanja usluge: obično se odobrava do pet sati tjedno u obitelji korisnika, odnosno do šest sati tjedno kod drugih pružatelja usluga, s maksimalno tri sata dnevno i do četiri sata individualno, a ostatak u grupi, sve na temelju individualnog plana promjene i procjene stručnjaka – što je nedovoljan broj osobito ako se s korisnikom provodi obuka za samostalno kretanje (koja zahtjeva vrijeme i kontinuitet). Ograničenje broja sati priznate usluge također predstavlja problem kod slijepih osoba koji koriste usluge videćeg pratitelja (Zakon o osobnoj asistenciji, NN 71/23). Videći pratitelj, slijepoj osobi osigurava pratnju, pomoć i podršku u različitim svakodnevnim i socijalnim aktivnostima, ovisno o potrebi - 10 do 60 sati mjesečno, ovisno o stupnju težine invaliditeta, no 15 sati tjedno za osobu koja živi na otoku, a zbog određene potrebe mora na kopno (npr. svakodnevni odlasci na fizikalnu terapiju), je premalo. Ukoliko uslugu primaju kroz sustav socijalne skrbi, korisnici usluge videćeg pratitelja dužni su sudjelovati u plaćanju cijene usluge u iznosu od 1-2% cijene usluge - ovisno o dohodovnom cenzusu. No, postoje i propisana ograničenja zbog kojih pravo na uslugu videćeg pratitelja, ne može ostvariti na primjer osoba kojoj član kućanstva može pružiti uslugu pratnje i pomoći u svakodnevnim aktivnostima sukladno njezinim potrebama (čl.16.st1. t.4., Zakona o osobnoj asistenciji, NN 71/23).

U sustavu socijalne skrbi, važna je podrška članova obitelji osobi s invaliditetom – najčešće podrška roditelja prema djeci s teškoćama u razvoju ili invaliditetom. U novije vrijeme potiče se razvoj inovativnih socijalnih usluga (npr. odmor od skrbi), no podrška roditeljima i dalje je nedostatna, osobito roditeljima s invaliditetom (Leutar i sur., 2011.) kojima je ona nadasve

potrebna (proporcionalno s težinom invaliditeta). Brojne slijepe osobe koje jesu roditelji, izloženi su predrasudama i često doživljavaju diskriminaciju.

Prema istraživanju “Kvaliteta života slijepih osoba” (HZJZ, 2018.), vezano za radni status, svega 18% ispitanika (slijepih ili slabovidnih osoba) je zaposleno na puno radno vrijeme, 2% na pola radnog vremena, a 7% radi na ugovor o djelu. Najveći udio od 60% ih je umirovljen, 7% je nezaposleno i ne traži posao, 4% je nezaposleno i aktivno traži posao te je 45 studenata.

Vezano uz prihode¹, najviše (21 %) ispitanika je izjavilo da su im vlastiti mjesečni prihodi 267 do 399 eura, dok prihode od 166 do 266 eura ima 19 % ispitanika, 400 do 533 eura daljnjih 19 %, 14 % ih ima 534 do 667 eura, 6 % manje od 166 eura, a vlastite mjesečne prihode veće od 667 eura ima 15 % ispitanika.

Rezultati ovog istraživanja daju okvirnu sliku materijalnog položaja slijepih i slabovidnih osoba u Hrvatskoj, koja je izrazito nepovoljna. Novim Zakonom o inkluzivnom dodatku (NN 156/23) slijepim i slabovidnim osobama osigurano je pravo na inkluzivni dodatak koji će svakako poboljšati njihovu materijalnu životnu situaciju, no važno je napomenuti, u vrijeme pisanja ovog rada, iako je Zakon o inkluzivnom dodatku stupio na snagu 01.01.2024.godine, pravo na inkluzivni dodatak još uvijek nije priznato svim osobama s invaliditetom uključujući i slijepe (iako su korisnici su npr. osobne invalidnine ili su pak podnijeli zahtjev za priznavanje inkluzivnog dodatka).

No, u sustavu socijalne skrbi, propisane su i zapreke za priznavanje te potpore, tako npr. korisnik nema pravo na inkluzivni dodatak ukoliko u sustavu socijalne skrbi koristi uslugu smještaja. U praksi, za slijepu osobu – potencijalnog korisnika psa vodiča to znači da mora birati npr. između jedinog mjesečnog prihoda ili ostvarenja samostalnosti i neovisnosti u kretanju kroz obuku za korištenje bijelog štapa odnosno obuke za korištenje psa vodiča. Naime obuka za korištenje psa vodiča provodi se kod pružatelja usluge, kroz uslugu smještaja tijekom kojeg se korisniku prekida pravo na inkluzivni dodatak. To je ujedno i jedan od razloga smanjenog broja prijava za uključenje u program dodjele psa vodiča odnosno malog broja korisnika pasa vodiča u Hrvatskoj.

U publikaciji Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Republici Hrvatskoj - model izvedivosti, pristupačnost socijalnim uslugama se pretpostavlja kroz primjenu zakonskih

¹ Istraživanje je provedeno u 2018.godini kada su se financijski podaci prikazivali u kunama, kako se u vrijeme pisanja ovog rad u Hrvatskoj kao valuta primjenjuje euro, financijski prikaz prihoda pretvoren je iz kune u eure (1 euro=7.54kune).

propisa - „Svi navedeni prostori trebali bi biti pristupačni osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/2013.)“ (Opačić i Knezić, 2022.)

U nastavku slijedi kratak osvrt na praksu dodjele pasa pomagača – pasa vodiča za slijepe osobe na primjeru Centra za rehabilitaciju Silver sukladno Zakonu o korištenju psa pomagača (NN 39/19).

Jedan od preduvjeta za uključenje u program dodjele psa vodiča za slijepu osobu je uz poslovnu sposobnost/punoljetnost, dobro poznavanje orijentacije i mobiliteta - samostalno kretanje uz pomoć bijelog štapa. Orijentacija i mobilitet ili peripatologija, u praktičnom smislu predstavlja skup vještina koje, kad se njima ovlada, omogućuju osobi oštećena vida da, u okviru objektivnih okolnosti, postane autonomna u kretanju od odabranog ili zaštićenog polazišta do željenog odredišta (Mršić, 1995). Za orijentaciju i mobilitet, u praksi se često koristi skraćeni nazivi O&M ili O&M programi ili O&M obuka ili orijentacija i kretanje (Zovko, 1994.), a predstavlja preduvjet za dodjelu psa vodiča slijepoj osobi. O&M provode instruktori orijentacije i mobiliteta ili peripatolozi, a obuka slijepe osobe provodi se rezidencijalno i domicilno, temeljem uputnica ili rješenja Zavoda za socijalni rad kojima se korisniku priznaje potrebna socijalna usluga. Rezidencijalno, kod pružatelja usluge (npr. u Centru Silver, slika 3.1.2.2.) - korištenjem usluge smještaja radi provođenja kratkih rehabilitacijskih programa, te domicilno u mjestu življenja korisnika kroz uslugu psihosocijalne podrške (u urbanim i ruralnim sredinama, na području cijele Hrvatske). Psi pomagači korisnicima se dodjeljuju besplatno - njihova vrijednost je oko 7.000 eura. Pas vodič za slijepe je podskupina pasa pomagača. Radni vijek psa vodiča je 7 do 8 godine, sukladno procjeni stručnog tima Centra Silver. Jednom godišnje provodi se kontrola rada radne jedinice korisnik – pas vodič. Po potrebi moguće su dorade npr. novih trasa ukoliko se nešto u okruženju ili životu korisnika promijenilo (preseljenje, zapošljavanje, nova organizacija prometa i sl.).

Općenito svim korisnicima pasa pomagača tako i korisnicima pasa vodiča, Zakonom o korištenju psa pomagača (NN 39/19) osigurana je pristupačnost svim javnim prostorima i njihovo korištenje te svim sredstvima javnog prijevoza. U istom Zakonu jasno su definirani pojmovi:

- „javni prostor kao zatvoreni prostor namijenjen skupnom boravku ljudi, a obuhvaća prostore u građevinama u kojima se obavljaju djelatnosti iz područja zdravstva, zaštite

djece, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, trgovine, sporta i rekreacije, ugostiteljstva i turizma, kulture i umjetnosti, prometa, uključujući čekaonice, prostorije za sastanke, sve dvorane za okupljanje ljudi, gledališta javna prometna sredstva, dizala, kabine žičara, javne zahode te otvorene prostore namijenjene održavanju kazališnih predstava i kinopredstava,

- javni prijevoz je prijevoz koji je pod istim uvjetima dostupan svim korisnicima prijevoznih usluga te uključuje prijevoz vlakom, tramvajem, uspinjačom, žičarom, autobusom, taksijem, brodom, avionom i drugim prometnim sredstvima“ (Zakon o korištenju psa pomagača, NN 39/19, čl.2. st.1. t. 12. i 13.).

3.1.2.3. Zdravstvene usluge, prvenstveno se odnose na pristupačnost zdravstvenih ustanova slijepim osobama, što uključuje:

- prilagodbu prostora, signalizacije i informacija u zdravstvenim ustanovama (ordinacije, bolnice, ljekarne);
- pristupačnost zdravstvenih informacija: zdravstvene informacije dostupne u brailleu, zvučnim i digitalnim formatima. Sukladno Zakonu o zaštiti prava pacijenata (NN 169/04, 37/08), pacijenti s invaliditetom imaju pravo dobiti obavijesti u njima pristupačnom obliku;
- specijalistička zdravstvena skrb: pristup oftalmolozima, edukacijskim rehabilitatorima i drugim stručnjacima;
- rana intervencija i rehabilitacija: pravovremena dijagnostika, rehabilitacija vida, tiflotehnička obuka i podrška u korištenju pomagala;
- pristup pomagala: dostupnost i posudba tiflotehničkih pomagala (bijeli štap, brailleov pisač, čitači ekrana, povećala);
- edukacija zdravstvenih i socijalnih radnika u zdravstvenim ustanovama: senzibilizacija i stručno usavršavanje za rad sa slijepim i slabovidnim osobama;
- prilagodba komunikacije: pristup slijepoj osobi, korištenje orijentira u komunikaciji, vođenje slijepe osobe, korištenje jasnog jezika, asistivne tehnologije i alternativnih komunikacijskih kanala. Npr. kod svakodnevnog donošenja medikamentne terapije i hrane koja se ostavlja na stolicu, medicinska sestra treba upozoriti slijepog pacijenta da je donijela lijek ili hranu, te na koji dio stola je položila lijek, tanjur s hranom, pribor za jelo, i to po principu orijentacije po satu – satna analogija (Mršić, 1995, str.70).

Pristupačnost zdravstvenim uslugama te osiguranje jednakosti u pristupačnosti, neovisno o vrsti i stupnju funkcionalnog oštećenja (Vuljanić i Stavljenić-Rukavina, 2022.) iznimno su važne jer obuhvaćaju sve aspekte dostupnosti zdravstvenih usluga, a prije svega ranoj dijagnostici teškoća s vidom i bolesti oka, osobito onih koje ranim otkrivanjem mogu prevenirati nastupanje ozbiljnog invaliditeta. Pristupačne i kvalitetne zdravstvene usluge omogućuju slijepim osobama ravnopravno sudjelovanje u društvu i očuvanje zdravlja; smanjuje rizik od socijalne isključenosti (nedostatak pristupa uslugama i zdravlju povećava rizik od izolacije, pogoršanja zdravstvenog stanja i ovisnosti o drugima) te pruža temelj za planiranje intervencija (prepoznavanju prepreka i potreba te razvoju ciljanih mjera za poboljšanje dostupnosti i kvalitete zdravstvenih usluga slijepim osobama na nacionalnoj pa sve do lokalne razine – primarne zdravstvene zaštite). Dodatno, zbog pojave informacijske asimetrije, kao neravnomjerne razmjene informacija između dva ili više dionika, a koja, ovisno o kontekstu u kojem se događa, dovodi do neučinkovitosti, nepovjerenja te u krajnjem slučaju i obmane, gdje jedna strana iskorištava informacijsku prednost u odnosu na drugu, osobe oštećena vida su u nepovoljnom položaju budući nisu na adekvatan način informirane o uslugama i mogućnostima dodatne socijalne i zdravstvene zaštite te tako uslugu ne percipiraju kao onu koja će pridonijeti njihovom razvoju i unapređenju životnih okolnosti. To naglašava potrebu za razvojem alata za standardizaciju informacija, održavanjem alata koji su se pokazali učinkovitima te korištenjem lako razumljivog jezika i informacija u više formata (brailleovo pismo, audio, elektronički), uključujući kompatibilnost digitalnog sadržaja s pomoćnim tehnologijama (Sikirić, 2025.).

Rezultati istraživanja Pristup rehabilitacijskim uslugama za kasnije oslijepjele odrasle osobe (Mašić i sur., 2017.) ukazuju na važnost pravovremenoj pristupačnosti zdravstvenim uslugama. U istraživanju su identificirane kritične skupine osoba s oštećenjem vida koje ne primaju brze rehabilitacijske usluge koje mogu spriječiti smanjenje kvalitete života. Skupina ispitanika uključivala je osobe čije oštećenje vida razvilo tijekom razdoblja duljeg od 15 godina te one koje su razvile oštećenje vida prije 20. godine života. Kako se prevalencija oštećenja vida s vremenom povećava, pitanje kvalitete života za osobe s kasnim početkom oštećenja vida postaje aktualnije te se proporcionalnom porastu vida povećava potražnja za pružateljima usluga. Autori naglašavaju važnost pripreme za povećanje kapaciteta pružatelja usluga osobama s oštećenjem vida – ključna je pravovremena intervencija kod osoba s početnim simptomima osobito ako ukazuju na progresivno stanje koje bi moglo rezultirati

povećanjem oštećenja vida. Upućivanje i informiranje pacijenta o mogućnostima i prednostima rehabilitacijskih usluga potrebno je provesti što je ranije moguće. To im može pomoći da brže poboljšaju kvalitetu života pružajući im podršku za njihove potrebe, budući da je dokazano da rehabilitacija poboljšava sve aspekte vidne funkcije kod osoba koje su sudjelovale u programu rehabilitacije. Pristup rehabilitacijskim uslugama u ranoj fazi razvoja bolesti mogao bi se postići optimizacijom upućivanja od strane oftalmologa.

Na kraju zaključuju da su potrebna su daljnja istraživanja kako bi se utvrdili drugi čimbenici povezani s pristupom rehabilitacijskim uslugama za odrasle s kasnim početkom oštećenja vida u odnosu na pristup uslugama u Hrvatskoj.

U nastavku slijedi primjer pozitivne prakse, kroz „bottom-up“ pristupu u kojem su slijepe osobe izrazile inicijativu koja će doprinijeti njihovoj pristupačnosti uslugama u zdravstvu. Projekt za promociju oralnog zdravlja slijepih i slabovidnih osoba, Stomatološkog fakulteta u Zagrebu, na inicijativu i u suradnji sa slijepim osobama – članovima Hrvatskog saveza slijepih, 2015.godine izradio je vodič „Osobe s oštećenjima vida – naši pacijenti, vodič za pristup slijepim i slabovidnim osobama za zdravstvene djelatnike“. Inicijativa samih slijepih i slabovidnih osoba da unaprijede komunikaciju s medicinskim osobljem, a time olakšaju i sam proces liječenja, iz prve ruke pruža informacije stručnoj zajednici - što podrazumijeva pristupačnost i kako oni mogu pridonijeti njenoj implementaciji u zdravstvu. Kao odgovor na stvarne, svakodnevne potrebe pristupačnosti slijepih osoba zdravstvenim uslugama, vodič sadrži niz praktičnih savjeta koji će zdravstvenim djelatnicima (liječnicima, stomatolozima, medicinskim sestrama i tehničarima, dentalnim asistentima i higijeničarima, njegovateljicama i tehničarima, terapeutima, te ostalim suradnicima u zdravstvenim ustanovama koji sudjeluju u procesu liječenja i rehabilitacije slijepih osoba) olakšati rad sa slijepim pacijentom (uključujući i korisnike pasa vodiča). Uključuje cijeli proces liječenja: od telefonskog naručivanja na pregled, dolaska u zdravstvenu ustanovu, boravka u čekaonici, pregleda kod liječnika i stomatologa, odlaska na dijagnostičke pretrage, bolničkog liječenja i procesa rehabilitacije, do ozdravljenja. Liječenje slijepih osoba ne razlikuje se u bitnim značajkama od liječenja videćeg pacijenta. Ipak, postoje neki osnovni preduvjeti i pravila koja medicinskom osoblju olakšavaju komunikaciju sa slijepim pacijentom u procesu liječenja, a time osiguravaju i bolje rezultate liječenja.

Važan dio dimenzije pristupačnosti zdravstvenim uslugama je i edukacija stručnjaka – zdravstvenih djelatnika kako bi povećali kompetencije u radu s slijepim osobama te smanjili

vlastitu nesigurnosti u svakodnevnom radu, a slijepim osobama omogućiti što veću samostalnost u procesu liječenja. Također je važno osnažiti slijepe osobe u području zdravstvene pismenosti kako bi mogle pronaći, razumjeti, procijeniti i koristiti zdravstvene informacije. To im omogućuje donošenje informiranih odluka o vlastitom zdravlju, razumijevanje liječničkih savjeta i uputa o uzimanju lijekova te prilagodbu prehrane i načina života s ciljem promicanja zdravlja i prevencije bolesti.

S obzirom na opće starenje stanovništva, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj, te s njim povezan porast kroničnih bolesti koje mogu uzrokovati invaliditet, zdravstvena pismenost dobiva sve veću (iako još uvijek nedovoljnu) pažnju u javnom diskursu.

Pronalaženje potrebnih informacija, njihovo primanje u prilagođenom formatu (za čitanje ili slušanje) te njihova primjena u svakodnevnom životu i donošenju odluka o liječenju – za slijepu osobu predstavlja velik izazov. U tom je procesu uloga educiranih stručnjaka ključna.

3.1.3. Dimenzija obrazovanje i tržište rada

Dimenzija obrazovanje i tržište rada važna je za pristupačnost slijepih i visoko slabovidnih osoba jer izravno utječe na mogućnost osobnog razvoja, samostalnog i neovisnog života. Općenito ona podrazumijeva uklanjanje fizičkih, digitalnih i društvenih barijera, osiguravanje asistivne tehnologije i prilagođenih materijala, aktivnu borbu protiv predrasuda, stvaranje uvjeta za stjecanje znanja i ekonomsku neovisnost slijepih osoba. Ova dimenzija obuhvaća sljedeće ključne aspekte:

- pristupačno obrazovanje znači da slijepe osobe imaju pravo na upis i sudjelovanje u svim razinama obrazovanja, uz mogućnost podršku pomoćnika u nastavi, edukacijskih rehabilitatora i pristupačnih materijala te prilagođene ispite i zadatke koji omogućuju ravnopravno vrednovanje znanja;
- osiguravanje asistivne tehnologije - čitači ekrana, brailleva bilježnica, zaslon i računalo, govorne jedinice, povećala omogućuje slijepim osobama pristup digitalnim sadržajima, praćenje nastave, izradu zadataka i samostalno učenje. U obrazovanju, asistivna tehnologija je nužna za ravnopravno sudjelovanje u nastavi, polaganje ispita i pristup učenju i e-učenju, digitalnim platformama, uključujući audio zapise;
- prilagodba literature znači izradu udžbenika i nastavnih materijala u brailleu, zvučnim i/ili digitalnim formatima;

- pristup digitalnim bazama znanja, e-knjigama i edukativnim platformama mora biti omogućen kroz standarde pristupačnosti (npr. WCAG = međunarodni standardi za osiguravanje pristupačnosti web sadržaja osobama s invaliditetom);
- cjeloživotno učenje: pristup tečajevima, radionicama i online edukacijama mora biti omogućen kroz pristupačne platforme i materijale;
- mentorska podrška: povezivanje s uspješnim slijepim osobama i stručnjacima iz različitih područja potiče razvoj vještina i samopouzdanja;
- osiguravanje prilagođenih đачkih i studentskih domova (koji će na studentski smještaj primati i studente korisnike pasa vodiča);
- obrazovanje i dobar odabir budućeg zanimanja izrazito su važni za pristupačnost slijepih osoba tržištu rada;
- pristupačnost radnom mjestu korisnika pasa vodiča (zakonski je definirana);
- potrebne su edukacije i kampanje za poslodavce o mogućnostima i pravima slijepih osoba, kao i o prednostima zapošljavanja osoba s invaliditetom;
- prilagodba radnog mjesta (asistivna tehnologija, prostorne prilagodbe, fleksibilno radno vrijeme) omogućuje uspješno uključivanje slijepih osoba u radne procese;
- predrasude i diskriminacija često su veća prepreka od samog oštećenja vida, poslodavci nerijetko sumnjaju u radnu sposobnost slijepih osoba zbog neinformiranosti ili stereotipa, važna je edukacija i senzibilizacija poslodavaca i zaposlenika;
- na tržištu rada, omogućiti korištenje aktivne politike zapošljavanja (kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom), subvencije poslodavcima, profesionalna rehabilitacija i obuka povećavaju šanse za zaposlenje slijepih osoba;
- razvoj poduzetništva koji uključuje poticanje samozapošljavanja i poduzetničkih inicijativa kroz edukacije i financijsku podršku;
- pristup informacijama o pravima i potporama: jasne i pristupačne informacije o pravima iz područja rada, socijalne skrbi i poticajima za zapošljavanje;
- edukacija o mogućnostima prilagodbe radnog mjesta za slijepe osobe te posudionica prilagođene opreme za slijepe osobe i poslodavce (npr. elektronska povećala, brailleva bilježnica, zaslon, računalo i sl), pristup informacijama o komunikaciji s kolegama i obavljanje radnih zadataka (Centar Silver, 2014.).

Studenti s oštećenjima vida: imaju jednake potrebe kao ostali studenti, mogu studirati te su u većini primjera uspješni su studenti. Uz razumne prilagodbe, mogu studirati na većini

fakulteta i akademija i upisati većinu studijskih programa. Nastavni oblici, metode i tehnike identične su za sve studente. Ovisno o vrsti oštećenja i utjecaju oštećenja na način prikupljanja informacija i sudjelovanja tijekom nastave, prilagodba nastave pretpostavlja naglasak na pojedine (već poznate) metode u nastavi. Većina sportova može se prilagoditi. Osobe s oštećenjima vida uspješno se uključuju u različite sportske aktivnosti (Fajdetić, 2011.).

Nastavno na pristupačnost obrazovanju odnosno obrazovnim sadržajima važno je spomenuti Direktiva (EU) 2017/1564 (EU, 2017.) koja utvrđuje pravila o dopuštenim korištenjima određenih djela i drugih predmeta zaštite autorskim pravom i srodnim pravima u korist osoba koje su slijepe, imaju oštećenje vida ili druge poteškoće u korištenju tiskanih materijala. Cilj je omogućiti tim osobama pristup autorskim djelima u pristupačnim formatima bez potrebe za odobrenjem nositelja prava i bez plaćanja naknade, čime se olakšava njihovo pravo na pristup informacijama i kulturnim sadržajima. U hrvatskom zakonodavstvu, ova je direktiva prenesena u Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, posebice u člancima 195. i 196. (Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, NN 111/21). Članak 195. propisuje da je dopušteno umnožavanje, distribuiranje, priopćavanje javnosti i prerada autorskih djela i predmeta srodnih prava u svrhu izrade primjeraka u pristupačnom formatu za osobe s invaliditetom vida, isključivo za njihovu uporabu ili za neprofitnu distribuciju od strane ovlaštenih subjekata. Primjerak u pristupačnom formatu mora poštovati cjelovitost izvornika uz nužne prilagodbe. Pristupu slijepih osoba objavljenim književnim i umjetničkim djelima svakako doprinosi i Marakeški ugovor (Službeni list Europske unije, 2018/ L48/3) koji je na snazi u Europskoj uniji, a koji jamči osiguravanje primjerka nekog književnog djela u pristupačnom formatu.

Prema istraživanju i podacima objavljenim (tablica 3.1.3.1) u priručniku Zapošljavanje slijepih prednost ili nedostatak (Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2011, preuzeto iz HZJZ, Registar osoba s invaliditetom, 2011.), od ukupnog broja osoba s invaliditetom, prema vrstama oštećenja koja uzrokuju invaliditet u Hrvatskoj ima 18,317 (3,5%) osoba s oštećenjem vida, od čega 3.646 (0,7%) ima potpunu sljepoću kao jedan od najtežih invaliditeta. Prema dobi, 8.219 osoba s oštećenjem vida odnosno 2.013 potpuno slijepih osoba spada u skupinu 65+ godina starosti.

Na dan 15.04.2011. godine, bilo je registrirano 535 342 osobe s invaliditetom od čega njih 18 499 (3,5%) ima uzrok invaliditeta sljepoću i znatnu slabovidnost. Od navedenog broja, registriranih, slijepih i slabovidnih osoba zaposleno je njih 489 (2,6% registriranih slijepih i znatno slabovidnih). Veći udio zaposlenih su muškog spola (63%), dok je najveći broj zaposlenih registriran u Gradu Zagrebu. Najčešća zabilježena zvanja zaposlenih slijepih i slabovidnih osoba su NKV radnik, telefonist te trgovac (Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2011.).

Tablica 3.1.3.1. Pregled broja zaposlenih i nezaposlenih osoba s invaliditetom te osoba s oštećenjem vida 2022-2025

Godina	Ukupno nezaposlenih OSI	Nezaposlene osobe s oštećenjem vida	Ukupno nezaposlene osoba s oštećenjem vida (%) – udio u br. nezaposlenih OSI	Ukupno zaposleni	Ukupno zaposlenih OSI	Ukupno zaposlenih osoba s oštećenjem vida	Ukupno zaposlenih osoba s oštećenjem vida (%) udio u broju zaposlenih OSI
2025.	9 041	207	2,28%	61 924	2 366	64	2,70%
2024.	10 801	250	2,31%	127 530	4 399	115	2,61%
2023.	11 297	272	2,40%	129 214	3 645	113	3,10%
2022.	6 332	205	3,23%	103 542	2 503	127	5,07%
UKUPNO:	37 471	934	2,49%	422 210	12 913	419	3,24%

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2023., 2024., 2025.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ, 2023., 2024., 2025) vidljivo je da se broj ukupno zaposlenih osoba s oštećenjem vida u 2025.godini smanjio u odnosu na 2022. godinu. Broje nezaposlenih osoba s oštećenjem vida u protekle tri godine je također u postupnom padu. Uspoređujući ove podatke s podacima unazad 15 godina (Tablica 3.1.3.2.), u 2011.godini bilo je više zaposlenih osoba s oštećenjem vida (489 osoba) nego u protekle 4 godine kada je ukupno zaposleno 419 osoba s oštećenjem vida.

Tablica 3.1.3.2. Tablični pregled radnog statusa osoba s invaliditetom i osoba s oštećenjem vida iz 2010.godine prema županijama RH

	Županija	Ukupan broj OSI	% od ukupnog broja stanovnika u županiji	obrazovanje				U radno aktivnoj dobi	zaposleni	Ostaruj u prava soc. skrbi	Broj osoba oštećena vida	% od ukupnog broja OSO	Broj potpuno slijepih osoba	Broj zaposlenih slijepih i slabovidnih osoba
				Spec.obrazovanje	Nema završen u OŠ ili samo	SSS	VŠS/ VSS							
1	BJELOVARSKO-BILOGORSKA	16836	12,70%	4%	83%	12%	1%	7931 47,1%	239	56%	649	3,8	114	8
2	BRODSKO-POSAVSKA	18459	10,40%	4%	74%	21%	1,30%	10706 58%	325	48%	755	4,1	168	16
3	DUBROVAČKO-NERETVANSKA	11535	9,40%	4,30%	60,70%	30,50%	4,60%	6840 59,3%	437	65%	502	4,3	109	22
4	GRAD ZAGREB	92803	11,90%	6,70%	52%	34,70%	6,50%	47876 51,6%	3314	44%	2022	2,2	448	88
5	ISTARSKA	13444	6,50%	5,80%	62,20%	28,30%	3,70%	7248 53,9%	885	53%	612	4,6	119	38
6	KARLOVAČKA	18030	12,70%	2,80%	76,40%	18,50%	2,30%	8878 49,2%	291	65%	1351	7,5	204	10
7	KOPRIVNIČKO-KRIZEVAČKA	12958	10,40%	4,70%	81,90%	11,90%	1,50%	6642 51,3%	327	47%	445	3,4	131	11
8	KRAPINSKO-ZAGORSKA	21545	15,10%	5,10%	80%	14%	0,70%	11736 54,5%	561	56%	515	2,4	93	12
9	LIČKO-SENJSKA	6873	12,80%	3%	72,40%	22,70%	1,90%	3450 50,2%	184	57%	276	4	75	8
10	MEDIMURSKA	11936	10,10%	5%	76,90%	16,90%	1,20%	5858 49,1%	256	49%	736	6,2	138	19
11	OSJEČKO-BARANJSKA	35910	10,90%	3,60%	76,10%	18,30%	2%	20985 58,4%	560	57%	1175	3,3	258	21
12	POŽEŠKO-SLAVONSKA	10719	12,50%	4,40%	78,50%	16%	1,10%	5921 55,2%	272	36%	398	3,7	82	12
13	PRIMORSKO-GORANSKA	26702	8,70%	2,80%	52,90%	38,30%	6%	13098 49%	1048	67%	1040	3,9	253	41
14	SISAČKO-MOSLAVAČKA	21619	11,7	3,5	75,3	19,6	1,6	12249 56,7%	612	50%	799	3,7	115	25
15	SPLITSKO-DALMATINSKA	64462	13,90%	3,50%	60,30%	31,60%	4,60%	36420 56,5%	1026	63%	2283	3,5	414	41
16	ŠIBENSKO-KNINSKA	16072	14,20%	6%	59,90%	32,20%	2,30%	8303 51,7%	373	47%	467	2,9	145	22
17	VARAŽDINSKA	23052	12,50%	3,70%	77,20%	17,20%	1,90%	12024 52,2%	451	58%	680	2,9	114	21
18	VIROVITIČKO-PODRAVSKA	10419	11,20%	4%	80,70%	14,10%	1,20%	6123 58,8%	132	46%	484	4,6	110	7
19	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	20066	9,80%	3,30%	74,10%	20,80%	1,80%	11817 58,9%	551	36%	604	3	136	11
20	ZADARSKA	16866	10,40%	3,20%	62,30%	30,20%	3,70%	9224 54,7%	349	49%	778	4,6	194	22
21	ZAGREBAČKA	32080	10,40%	5,30%	76,90%	16,10%	1,70%	18763 58,8%	1054	50%	863	2,7	170	19
22	nespecificirani										883		56	15
	UKUPNO	529103									18317		3590	489

Izvor: Zapošljavanje slijepih prednost ili nedostatak, Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, 2011.

3.1.4. Dimenzija kulturni i drugi sadržaji

Dimenzija kulturni i drugi sadržaji podrazumijeva mogućnost praćenja kulturnih manifestacija, pravo na ravnopravan pristup ustanovama u kulturi i sudjelovanje u kulturnom životu zajednice, potrebu za tehničkim, informacijskim i organizacijskim prilagodbama (audio deskripcija, taktilni vodiči, pristupačne web stranice) te aktivno uključivanje slijepih i slabovidnih osoba u kreiranje i konzumaciju kulturnih sadržaja, korištenje slobodnog vremena i sport, uključuje:

- mogućnost praćenja kulturnih manifestacija uz audio deskripciju koja omogućuje slijepim i slabovidnim osobama da prate kazališne predstave, filmove, izložbe i druge kulturne događaje putem verbalnog opisa vizualnih elemenata (npr. Zagreb Film Festival povremeno nudi projekcije s audio deskripcijom, ili udruga Kultura svima - no broj takvih sadržaja je ograničen);
- pristup ustanovama u kulturi podrazumijeva fizička pristupačnost. Većina većih muzeja, galerija i kazališta u većim gradovima ima osnovne prilagodbe za osobe s invaliditetom (rampe, taktilne staze, vodiči), ali pristupačnost za slijepe uglavnom je ograničena na osnovne fizičke prilagodbe;
- pristupačnost informacija: rijetki su zvučni vodiči (audiodeskripcije), verbalni opisi umjetničkih djela, taktilnih crteža i dijagrama, taktilne grafike, replike eksponata za taktilno razgledavanje dostupni taktilni vodiči, reljefne karte prostora, opisi eksponata na brailleu;
- digitalna pristupačnost kroz prilagođene web stranice kulturnih ustanova i organizatora kulturnih manifestacija i koncerata, trebale bi osigurati pristupačnost kulturnim sadržajima, no često nisu u skladu s već spomenutom WCAG standardu, što otežava informiranje i rezervaciju ulaznica;
- sudjelovanje u društvenom životu zajednice kroz uključivanje slijepih osoba u kulturne aktivnosti - često sudjeluju u radu udruga, kulturno-umjetničkih društava i specijaliziranih kazališnih skupina (npr. Kazalište "Novi život");
- edukacija djelatnika u kulturi o potrebama slijepih i slabovidnih osoba te njihovoj pristupačnosti kulturnim sadržajima;
- različite aktivnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena i odmora (npr. planinarenje na stazi Bliznec pod Sljemenom ili odlazak na plažu);

- praćenje i sudjelovanje u sportskim natjecanjima (kuglanje za slijepe ili pikado; sudjelovanje u paraolimpijskim natjecanjima npr. kuglanje (HŠSS, 2025.)).

Primeri pozitivne prakse pristupačnosti kulturnim sadržajima sve se češće pojavljuju, no još uvijek nedovoljno. Primjer pristupačnosti Muzeja grada Zagreba koji na prilagođenim stranicama ima informacije o konkretnoj implementaciji odrednica prilagodbe za osobe s invaliditetom te izdvojeno slijepe osobe a koja obuhvaća: prilagodbu stalnog postava u muzeju za slijepe osoba, u svim izložbenim prostorima uz glavne legende tj. ispod njih nalaze se legende na brailleovom pismu i na uvećanom tisku uz koje se nalaze taktilni dvodimenzionalni ili trodimenzionalni predmeti; opisi izložbenog prostora detaljnije su prikazani u „Vodiču po muzeju grada Zagreba“ za slijepe, slabovidne, gluhoslijepe i sve koji imaju poteškoća s vidom (na hrvatskom i engleskom jeziku); koji sadrži i taktilne orijentacijske karte. Dodatno je dostupan audio vodič za slijepe i slabovidne na hrvatskom jeziku, na recepciji se nalaze povećala za slabovidne osobe, replike eksponata su izrađene u 3D tehnici te se mogu taktilno razgledavati. Muzej organizira Dan otvorenih vrata za osobe s invaliditetom, svaki prvi utorak u mjesecu u sklopu projekta „Dijalog kroz dodir“, stručni vodiči muzeja upoznat će osobe s invaliditetom sa poviješću grada Zagreba vodeći ih kroz stalni postav i povremene izložbe.

Tiflološki muzej u Zagrebu, uz prilagodbu eksponata osobama s oštećenjem vida otišao je i nekoliko koraka dalje u smjeru edukacije o prilagodbi. Osobito je važno provoditi edukaciju djelatnika u različitim kulturnim ustanovama „Edukacija potiče promišljanje o važnosti inkluzivnosti, razumijevanja različitosti i stvaranja pristupačnih sadržaja i okruženja za sve posjetitelje“ jer „upravo educirani djelatnici, koji razumiju potrebe osoba s invaliditetom i znaju kako im omogućiti jednako sudjelovanje u kulturnim iskustvima“ (Tiflološki muzej, 2025.) .

Mnoštvo dokaza pokazuje da vizualno iskustvo nije presudno za izgradnju bogatih i živopisnih mentalnih slika. Međutim, nedostatak vida ipak proizvodi razlike i ograničenja u nizu slikovnih procesa u odnosu na osobe koje vide. Stoga je mnogo izazova pri izradi verbalnih opisa umjetničkih djela, a prvi je od njih kako opisati vizualni izgled umjetničkog djela za publiku koja ne vidi, a posebno za one koji nikada nisu bili u mogućnosti vidjeti i u njima potaknuti stvaranje unutarnjih mentalnih slika koje vode razumijevanju i uživanju (Tiflološki muzej, 2022.). Tiflološki muzej izradio je u suradnji sa stručnjacima, priručnike *Pristupačnost za sve 1* (Bosnar Salihagić i sur., 2022.) i *Pristupačnost za sve 2* (Halilčević i

sur., 2025.) u kojim detaljno opisuje smjernice za inkluzivnu praksu osoba s invaliditetom te slijepih osoba sadržajima muzejskog fundusa, no upute koje su navedene primjenjive su i u drugim područjima gdje potrebno osigurati pristupačnost slijepim osobama.

3.1.5. Dimenzija pristupačnosti informacijama i komunikacijama

Dimenzija pristupačnosti informacijama i komunikacijama jedna je od najvažnijih za ravnopravno sudjelovanje slijepih osoba u društvu. Ona obuhvaća sve prepreke i prilike koje utječu na mogućnost primanja, slanja i razumijevanja informacija, kao i ostvarivanja komunikacije u svakodnevnom životu odnosno pristup sastavnicama ostalih navedenih dimenzija. Ona znači da slijepe osobe mogu samostalno doći do svih važnih informacija, ravnopravno komunicirati s institucijama i drugim osobama, koristiti digitalne i tradicionalne medije bez prepreka. Osim što osigurava ravnopravnost, uvelike smanjuje rizik od socijalne isključenosti, naravno pod uvjetom da je slijepa osoba koristi (u odnosu na dob, te materijalne prilike – priuštivost) Obzirom na napredak koji je postignut u IT sektoru i digitalnoj tehnologiji, slijepim osobama otvorile su se različite mogućnosti razmjene informacija u svakodnevnom životu uključujući obrazovanje i zapošljavanje. Važan je i njen doprinos slijepim osobama koje vid izgube u odrasloj, starijoj dobi koje svoj život redefiniraju novonastalim životnim okolnostima uzrokovanim sljepoćom. Ona podrazumijeva:

- pristupačnost pisanih i digitalnih informacija u pristupačnim formatima: svi važni dokumenti, obavijesti, obrasci i materijali trebaju biti dostupni u brailleu, zvučnim zapisima, digitalnim formatima prilagođenima čitačima ekrana i uvećanom tisku;
- pristupačnost digitalnim uslugama: E-uprava, bankarstvo, obrazovne platforme i druge online usluge moraju biti prilagođene korištenju asistivne tehnologije;
- web pristupačnost: web stranice javnih tijela, ustanova i servisa moraju biti u skladu s WCAG standardima² (npr. mogućnost navigacije tipkovnicom, opisne oznake za slike, kontrast boja);

² WCAG su smjernice za pristupačnost web sadržajima, te su globalni standard za izradu digitalnog sadržaja (web stranica, aplikacija) pristupačnim osobama s invaliditetom, koji je razvio World Wide Web Consortium (W3C). Izgrađen je na četiri osnovna načela: uočljivo, operabilno, razumljivo i robusno (POUR = Perceivable – Operable -Understandable-Robust), s kriterijima uspjeha i tri razine usklađenosti (A – minimalna razina, AA najčešće, AAA – najviša razina koju je teško postići). WCAG je važan jer osigurava: inkluzivnost (svi, bez obzira na sposobnosti, mogu pristupiti informacijama i koristiti digitalne usluge); usklađenost s propisima (često se spominje u tužbama za pristupačnost) i uključen je u zakonske propise; poboljšani dizajn: (smjernice koriste svim korisnicima, uključujući osobe s invaliditetom te starije odrasle osobe i one u izazovnim okruženjima).

- pristupačnost komunikacije kroz alternativne komunikacijske kanale (Omogućavanje komunikacije putem e-maila, SMS-a, govorne pošte i drugih kanala koji su prilagođeni slijepim osobama); pristupačnost telefonskih i govorno-komunikacijskih usluga (automatizirani sustavi trebaju biti jasni, bez vizualnih prepreka, s mogućnošću ponavljanja informacija); prilagodba javnih obavijesti (zvučne najave u javnom prijevozu, na kolodvorima, u zgradama i na javnim događanjima);
- pristupačnost medija i kulturnih sadržaja: kako je već spomenuto putem audio deskripcija (omogućavanje praćenja filmova, predstava i drugih vizualnih sadržaja putem verbalnog opisa); pristupačne publikacije (knjige, časopisi i novine u zvučnom, digitalnom ili brailleovom formatu);
- edukaciju pružatelja usluga: senzibilizacija i obuka zaposlenika u javnim službama, zdravstvu, obrazovanju i kulturi za komunikaciju sa slijepim osobama te alternativnim oblicima razmjene informacija (npr. liječnički nalaz u formatu kojeg podržava čitač ekrana);
- podršku u korištenju asistivne tehnologije: obuka za korištenje čitača ekrana, brailleovih redaka, govorne tehnologije i drugih pomagala.

Kao primjer najnovijeg digitalnog postignuća za slijepe osobe, no zbog cijene još uvijek nedostupnog brojnim slijepim osobama u Hrvatskoj, su Envision naočale - cijena oko 4.000eur (Tifloglobus, 2025.). To su pametne naočale koje pokreće AI s integriranom kamerom i ugrađenim zvučnicima koji prenose slijepoj osobi informaciju o vizualnom svijetu. To je nosivi uređaj koji značajno poboljšava svakodnevni život slijepih te pruža najintuitivniji, najlakši način pristupa svim vrstama vizualnih informacija - čita tekst, izgovara naglas tekst i informacije o okolini, prepoznaje lica, svjetlo i boje i omogućuju dijeljenje informacija. Također, uvođenje tzv. smart senzorske tehnologije koja se upotrebljava u svrhu uklanjanja barijera za osobe s invaliditetom. Jedan od takvih primjera je aplikacija BindiMaps koju je razvila Australaska kompanija za Zračnu luku u Budimpešti - aplikacija omogućuje kretanje slijepim osobama po prostoru zračne luke i do te mjere je precizna da korisnika može dovesti po želji, do muškog ili ženskog toaleta (POSI, 2024.). Ovaj opširan opis dimenzija pristupačnosti prikazuje koliko je pristupačnost složena i sveprisutna, te koliko je zahtjevno njeno ostvarenje u najvećoj mogućoj mjeri.

4. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA

U prosincu 2021.godine Vlada RH je Odlukom donijela Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Akcijski plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine, koji su javno dostupni na stranicama Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, a Odluka je objavljena u javnom glasilu Narodne novine.

Sadržajno i jasno Nacionalni plan podijeljen je u 10 poglavlja, a svako poglavlje daje kratak, jasan i razumljiv pregled sadržaja.

U uvodnom dijelu opisana je *obveza* Republike Hrvatske kao članice UN, EU, Europskog Vijeća te kao stranka drugih međunarodnih instrumenata, da zaštiti i promiče ljudska prava osoba s invaliditetom u svrhu ravnopravnog sudjelovanja u svim područjima života. Slijedi, povijesni pregled i važnost ratifikacije Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (2007.) kao *osnove za donošenje* nacionalnih strateških dokumenata, uključujući opis *postupaka za praćenje* provedbe Konvencije te *izvještavanje* (metodologiju i rokove izvještavanja, uz navođenje međunarodnih mehanizama i EU tijela prema kojim se izvještava) uz sudjelovanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju putem predstavničkih organizacija. Na kratak opis definicija i izraza koje se koriste u dokumentu te ishodišta njihovog definiranja (Konvencija, Sheratonska deklaracija³), nadovezuju se uvjeti i vrijeme izrade Nacionalnog plana (zadnja godina provedbe Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za OSI 2017. -2020., izrada Nacionalne strategije razvoja RH, COVID i gospodarske posljedice, potresi). U izradu Nacionalnog plana, s namjerom usklađivanja propisa u obzir su uzete i odredbe više od 12 europskih i međunarodnih dokumenata (koji u sinergiji s Konvencijom doprinose položaju osoba s invaliditetom), od kojih je veći dio je i danas aktualan. Naglašena je važnost donošenja Odluke o utvrđivanju akata strateškog planiranja s uvjetima koji omogućavaju provedbu fondova Europske unije u razdoblju od 2021. do 2027. godine, rokova donošenja i tijela zaduženih za njihovu izradu koja Nacionalni plan stavlja u *poziciju nacionalnog značaja*, koji je *instrument* provedbe ciljeva Nacionalne razvojne strategije (koji pak uključuje odredbe Europskog stupa socijalnih prava) te predstavlja okvir za oblikovanje mjera, projekata i aktivnosti u provedbenim programima središnjih tijela državne uprave.

³ Nakon rasprave o terminima za prikladno oslovljavanje osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, u koju je bila uključena šira društvena zajednica, 2003. godine donesena je Sheratonska deklaracija kojom je usvojena sljedeća terminologija: za odrasle osobe – osobe s invaliditetom; a za djecu -djeca s teškoćama u razvoju (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2021.).

Nositelj izrade Nacionalnog plana, je *Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike* u suradnji s ostalim *relevantnim dionicima*. Već spomenuta situacija uzrokovana potresima i epidemijom, kao novo područje djelovanja, potvrdila je važnost definiranja mjere unutar ovog akta strateškog planiranja usmjerenog na sigurnost u kriznim situacijama osoba s invaliditetom.

Slijedi poglavlje u kojem je definirana *srednjoročna vizija* Nacionalnog plana, koja u skladu s vizijom Nacionalne razvojne strategija središte stavlja čovjeka, a glasi: „Republika Hrvatska je socijalno uključiva država, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih mogućnosti utemeljenih na principima neovisnog življenja za sve građane u kojoj djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom ravnopravno sudjeluju u životu zajednice i pridonose socijalnom i ekonomskom razvitku društva“.

U poglavlju opis srednjoročnih razvojnih potreba i razvojnih potencijala jasno je navedeno da Nacionalni plan predstavlja *okvir* koji pruža *smjernice za usklađivanje svih politika djelovanja* vezanih uz zaštitu prava osoba s invaliditetom u raznim područjima života i djelovanja, *kroz multi-sektorski pristup* položaju osoba s invaliditetom. Izradi Nacionalnog plana prethodila je analiza stanja za 16 područja djelovanja definiranih Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine, kojom su utvrđene srednjoročne razvojne potrebe i potencijali, što je predstavljalo osnovu za izradu novog strateškog okvira za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom. Ovo je ključni moment koji zahtjeva dublju i kvalitetnu analizu, kako je postavljen opširan zakonski okvir koji pokriva odredbe Konvencije, iz postojećih izvješća strategija koje su prethodile Nacionalnom planu nije moguće procijeniti stvarne i mjerljive učinke implementacije prethodnih strateških akata na promjenu položaja slijepih osoba (općenito osoba s invaliditetom). U Nacionalnom planu je navedeno da je analizom stanja utvrđena je potreba: daljnjeg poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom, osnaživanje kapaciteta pružatelja usluga, izgradnja pristupačnog okruženja i komunikacijskih sustava i tehnologija te izgradnja inkluzivnog društva. Potrebno je i nadalje poduzimati mjere i aktivnosti s ciljem osiguravanja jednakog pristupa i nediskriminacije u području pravosuđa i pravne zaštite, socijalne zaštite, zdravstvene skrbi, obrazovanja, stanovanja, umjetnosti, kulture, rekreacije, slobodnog vremena, turizma i sporta. Dodatno je naglašena potreba posvećenja posebne pažnje unaprjeđenju sustava i infrastrukture usmjerene podizanju kvalitete življenja hrvatskih branitelja.

Značajni su nalazi SWOT analize, i to u dijelu „slabosti“ (unutarnji nedostaci i ograničenja) i „prijetnji“ (mogući vanjski utjecaji).

Slabosti obuhvaćaju: nedostatak pouzdanih statističkih podataka; regionalna nejednakost dostupnosti usluga; nedovoljna usklađenost terminologije u nacionalnim propisima s UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom; nedovoljna financijska sredstva; nedostatna sinergija u planiranju i provedbi mjera i aktivnosti svih ključnih dionika.

Prijetnje obuhvaćaju: neinformiranost i nedovoljna osviještenost zajednice o pravima osoba s invaliditetom, nedovoljna osviještenost građana o važnosti osobne odgovornosti za vlastito zdravlje (zdravstvena pismenost) i sigurnost s ciljem sprječavanja nastanka invaliditeta i umanjivanja njegovih posljedica, nedostatak stručnog kadra radi ekonomske emigracije, nastanak nepredviđenih posebnih okolnosti koje ugrožavaju život i zdravlje građana (potresi, epidemije i sl.), ekonomske posljedice uzrokovane velikim nesrećama na području RH utječu na sredstva u državnom proračunu, nedostatak sustavnog i kontinuiranog financiranja projekata i programa organizacija civilnog društva.

U dijelu opisa prioriteta javne politike u srednjoročnom razdoblju navode se tri prioriteta područja:

1. Prioritet: Inkluzivni odgoj i obrazovanje te zapošljavanje osoba s invaliditetom, općenito obuhvaća: inkluzivno obrazovanje (prilagodbu obrazovnog sustava i školskih ustanova potrebama, mogućnostima, sposobnostima i interesima djece s teškoćama u razvoju i mladih osoba, studenata s invaliditetom, osiguravanje učinkovitih mjera alternativne podrške (što uključuje i videćeg pratitelja), primjerice u vidu prilagodbe nastavnih materijala i literature); te pored formalnog obrazovanja potrebno je osigurati i pristup neformalnom i informalnom obrazovanju; sprječavanje diskriminacije; poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada; zabranu diskriminacije, profesionalnu rehabilitaciju; podizanje svijesti o potrebi zapošljavanja osoba s invaliditetom.

2. Prioritet: Dostupnost, priuštivost i pristupačnost zdravstvenih i socijalnih usluga osobama s invaliditetom, obuhvaća: jednak pristup svim javnim uslugama, sadržajima i mogućnostima koje su dostupne i građanima bez invaliditeta, pri kreiranju svih javnih politika implementira sveobuhvatni pristup osobama s invaliditetom; potrebno je neprekidno pratiti i analizirati zadovoljstvo osoba s invaliditetom uslugama, njihove potrebe i očekivanja u čemu veliku ulogu imaju savezi i udruge osoba s invaliditetom; poticati samozagovaranje i samozastupanje između ostalog, potiču samozagovaranje i samozastupanje osoba s invaliditetom.

3. Prioritet: Osiguravanje pristupačnosti temeljne društvene infrastrukture i sadržaja javnog života, te jačanje sigurnosti u kriznim situacijama. U ovom zadnjem prioritetu pobliže je definirana pristupačnost (sukladno čl.9 Konvencije). Podrazumijeva pristupačnost: fizičkog okoliša; prijevoza; informacija i komunikacija, uključujući informacijsko-komunikacijske tehnologije i sustave; ostalih sadržaja i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti.

Sukladno navedenim prioritetima, nastavno (tablica 4.1.) je izrađen sažetak *ključnim pokazateljima ishoda posebnih ciljeva koji su relevantni za rad*.

Tablica 4.1. Pokazateljima ishoda posebnih ciljeva koji su relevantni za rad za 2024.

Područje / Pokazatelj	Početna vrijednost	Postignuta vrijednost 2024.	Ciljana vrijednost 2027.
DIMENZIJA IZGRAĐENO OKRUŽENJE PRIJEVOZ I			
Pristupačnost izgrađenog okruženja			
Metodologija za praćenje pristupačnosti građevina	Ne postoji	Evidentiranje i praćenje rezultata broj pristupačnih građevina od strane obveznika dostave i unosa podataka omogućeno je kroz nadograđeno programsko rješenje Središnjeg registra ; 0 evidentiranih	Izrađena
Broj pristupačnih građevina (Središnji registar)	Nije evidentirano	0	3.500 obveznika unijelo podatke
Broj novih/rekonstruiranih građevina evidentiranom pristupačnosti s	Nema podataka	0	Dostupni brojevi podaci (eDozvola)
Broj pristupačnih pravosudnih objekata	90	17	21
Broj pristupačnih kaznenih tijela	Nije utvrđeno	1	6
Broj ugovora za prilagodbu objekata javne namjene (branitelji)	21	27	166
Broj prilagodbi stambenih objekata HRVI	7	21	102
Broj projekata pristupačnog turizma	10	10	75

Broj ugovora za prilagodbu objekata (turizam i sport)	29	45	60
Pristupačnost prijevoza			
Broj pristupačnih brodova	33	36	45
Broj pristupačnih putničkih vlakova	28	4	68
Broj dopunjenih programa osposobljavanja civilne zaštite	0	0	10
Broj planskih mjera za civilnu zaštitu prema OSI	0	0	Postoje
Broj funkcionalnosti u sustavu 112	Projekt u tijeku	u tijeku	3
DIMENZIJA USLUGE I ZDRAVLJE			
Zdravlje i socijalna zaštita			
Udio osoba s invaliditetom u ukupnoj populaciji RH	14,35% (2020.)	17,50%	14,65%
Udio osoba s lokomotornim oštećenjem	27,67%	29,4%	27%
Deinstitucionalizacija			
Broj korisnika dugotrajnog smještaja	5.733	5 308	5.033
Broj korisnika izvaninstitucijskih usluga	8.333	10 076	9.433
DIMENZIJA OBRAZOVANJE I TRŽIŠTE RADA			
Obrazovanje			
Broj studenata s invaliditetom u visokom obrazovanju	229 (2020.)	33	299
Zapošljavanje			
Broj osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik zaposlenih	11.425 (2020.)	2606	13.500
Broj osoba s invaliditetom osposobljenih za rad u turizmu	82	1450	1.082

DIMNEZIJA KULTURNI I DRUGI SADRŽAJI			
Broj sportova na Državnom prvenstvu za djecu s intelektualnim teškoćama	4	1	10
Broj sportova za osobe s invaliditetom	33	1	39
DIMENZIJA PRISTUPAČNOSTI INFORMACIJAMA I KOMUNIKACIJAMA			
Broj izjava o pristupačnosti na web stranicama	455	518	2.000
Broj izjava o pristupačnosti za mobilne aplikacije	Nema podataka	Nema podataka	Dostupni podaci
Broj educiranih djelatnika za digitalnu pristupačnost	646	620	2.000
Prilagođena baza podataka o pristupačnosti destinacija	Ne postoji	nema podatak	6 e-usluga
Broj nacionalnih dokumenata u pristupačnom obliku	3	0	6
Broj međunarodnih dokumenata u pristupačnom obliku	2	0	6
Broj izvješća međunarodnim tijelima	2	2	7
Broj dopunjenih programa osposobljavanja civilne zaštite	0	0	10
Broj planskih mjera za civilnu zaštitu prema OSI	0	0	Postoje
Broj funkcionalnosti u sustavu 112	Projekt u tijeku	u tijeku	3

IZVOR: Izvješće o provedbi Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine za 2024.godinu (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2025.)

Nastavno Nacionalni plan sadrži indikativni financijski plan (u Akcijskom planu), prema kojem se utvrđuje se da će se sukladno Odluci, provedba Nacionalnog plana i na njemu donesenog Akcijskog plana financirati iz fondova Europske unije, ali i iz Državnog proračuna

te prihoda jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i eventualno iz donacija, daljnja analiza nije uključena u rad.

U izradi i provedbi Nacionalnog plana 2021. - 2027. su sudjelovala i sudjeluju tijela nadležna za područje zdravstva, znanosti i obrazovanja, hrvatskih branitelja, unutarnjih poslova, vanjskih i europskih poslova, gospodarstva i održivog razvoja, mora, prometa i infrastrukture, turizma i sporta, prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, kulture i medija, pravosuđa i uprave te rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i ostali važni dionici i partneri poput saveza i udruga osoba s invaliditetom i ostalih organizacija civilnog društva, akademskih zajednica, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom i drugi. Sve mjere imaju zakonsku utemeljenost (obuhvaćaju oko 49 zakona i pravilnika⁴). No obzirom međusektorsku

⁴ Nacionalni zakonodavni okvir u svrhu što bolje implementacije Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN-a, kontinuirano se unaprjeđuje što je vidljivo kroz sljedeće nacionalne propise: 1. Zakon o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom (NN 107/07) 2. Zakon o pučkom pravobraniteljstvu (NN 76/12) 3. Zakon o socijalnoj skrbi (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20) 4. Obiteljski Zakon (NN 103/15, 98/19 i 47/20) 5. Zakon o korištenju psa pomagača (NN 39/19) 6. Zakon o roditeljskim potporama (NN 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17 i 37/20) 7. Zakon o doplatku za djecu (NN 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15, 58/18) 8. Zakon o udomiteljstvu (NN 115/18) 9. Zakon o djelatnosti psihoterapije (NN 64/18) 10. Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj (NN 82/15) 11. Zakon o humanitarnoj pomoći (NN 102/15 i 98/19) 12. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19 i 64/20) 13. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07, 94/13, 98/19) 14. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN 76/14) 15. Zakon o zdravstvenoj zaštiti (NN 100/18 i 125/19) 16. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN 80/13, 137/13 i 98/19) 17. Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (NN 121/17, 98/19 i 84/21) 18. Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 02/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/01, 103/03, 148/13 i 98/19) 19. Zakon o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata (NN 84/21) 20. Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja (NN 85/14 i 95/15) 21. Zakon o radu (NN, 93/14, 127/17 i 98/19) 22. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20) 23. Zakona o gradnji (NN 153/13, 20/17, 39/19, 125/19) 24. Zakon o upravljanju državnom imovinom (NN 52/18) 25. Zakon o zakupu i kupoprodaji poslovnog prostora (NN 125/11, 64/15 i 112/18) 26. Zakona o Središnjem registru državne imovine (NN 112/18) 109 27. Zakon o prijevozu u cestovnom prometu (NN 41/18 i 98/19) 28. Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13 i 98/19) 29. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17 i 126/19) 30. Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17 i 126/19) 31. Zakon o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19) 32. Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19) 33. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (NN 143/13, 98/19) 34. Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12) 35. Zakon o udrugama (NN 74/14, 70/17 i 98/19) 36. Zakon o uspostavi institucionalnog okvira za provedbu europskih strukturnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj u financijskom razdoblju od 2014./2020. (NN 92/14) 37. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 85/15, 121/16, 99/18, 25/19, 98/19, 32/20, 42/20) 38. Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN 130/17, 25/19, 98/19, 42/20) 39. Zakon o turističkoj pristojbi (NN 52/19, 32/20, 42/20) 40. Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (NN 52/19 i 42/20) 41. Zakon o članarinama u turističkim zajednicama (NN 52/19) 42. Zakon o registru birača (NN 144/12, 105/15 i 98/19) 43. Zakon o lokalnim izborima (NN 144/12, 121/16, 98/19, 42/20) 44. Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 82/08, 69/17) 45. Zakon o

suradnju, upitno je da li će dionici svih sektora pravovremeno i jednako kvalitetno osigurati provedbu mjera za određeno područje – prvenstveno vezano za osiguravanje pristupačnosti uslugama, obzirom i na preopterećenost sustava zdravstva i socijalne skrbi i nedostatak radne snage, osobito stručnog kadra.

Rok provedbe je šestogodišnje razdoblje s jasnim rokovima za izvještavanje te vrednovanje tijekom izrade, tijekom provedbe (2024.) i nakon provedbe (2028.). U postupcima vrednovanja planirano je praćenje razvoja i analize mjerodavnih javnih politika što će osigurati kvalitetniju implementaciju.

U prilogu Nacionalnog plana izložena je analiza rezultata provedbe prethodnog strateškog dokumenta koji poslužio i za procjenu potreba, pokazuje pozitivne promjene u svim dimenzijama pristupačnosti, no nejasna je stvarna učinkovitost u zadovoljenju potreba osoba s invaliditetom odnosno slijepih osoba.

Nacionalni plan detaljnije je nadograđen s Akcijskim planom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine (u nastavku Akcijski plan). Glavni cilj je unaprijediti kvalitetu, dostupnost i pristupačnost usluga i prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, s naglaskom na neovisno življenje i ravnopravno sudjelovanje u društvu. Mjere i ciljevi strukturirani su prema dimenzijama: inkluzivno obrazovanje i zapošljavanje, unaprjeđenje zdravstvene zaštite i rane intervencije, deinstitutionalizacija i razvoj usluga u zajednici, pristupačnost izgrađenog okruženja i prijevoza, pristupačnost digitalnih i javnih sadržaja te sigurnost u kriznim situacijama. Za svaku dimenziju i cilj definirane su konkretne mjere (npr. profesionalni razvoj nastavnika, potpora zapošljavanju, razvoj infrastrukture, edukacija zdravstvenih radnika, transformacija domova, digitalna pristupačnost), s jasno navedenim nositeljima, sunositeljima, indikatorima rezultata i procijenjenim troškovima. Mjere uključuju zakonodavne izmjene, financijske poticaje, edukacije, razvoj infrastrukture i digitalizaciju. U njegovu provedbu su uključeni različiti dionici kao i za Nacionalan plan. Financijska sredstva će također biti osigurana iz državnog proračuna, EU fondova, lokalnih proračuna i donacija, ali za četverogodišnje razdoblje. Iako određeni zakonski propisi uključuju obvezu uključivanja politike prema

autorskom pravu i srodnim pravima (NN 167/03, 79/07, 80/11, 141/13, 127/14, 62/17, 96/18) 46. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN 64/01) 47. Zakon o sportu (NN 71/06, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 98/19, 47/20 i 77/20). 48. Zakon o sustavu civilne zaštite (NN 82/15, 118/18 i 31/20) 49. Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (NN 17/19)

osobama s invaliditetom u strateške planove JLS, u Nacionalnom i Akcijskom planu nije stavljen naglasak na primjenu mjera i u ruralnim područjima. Za svaku mjeru detaljno su navedeni izvori i dinamika financiranja. Za svaku mjeru definirani su jasni pokazatelji rezultata (kvantitativni i kvalitativni), a provedba se prati kroz izvješća, statističke podatke (brojevi sudionika, korisnika, asistenata, edukacija....) i evaluacije. Posebni prilozi sadrže tablične prikaze pokazatelja ishoda za ključna područja (pristupačnost, prijevoz, javni život, sigurnost). Plan je sveobuhvatan i pokriva sve domene propisane u Konvenciji (obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo, socijalna skrb, infrastruktura, digitalizacija). Planiranje i provedba isto se temelje na međusektorskoj suradnji što predstavlja najveći izazov za provedbu i koordinaciju između planiranih dionika. Obzirom da je financiranje predviđeno iz EU fondova, natječaja za projekte i programe usmjerene udrugama a jedan dio na JL(R)S - financiranje može predstavljati rizik u provedbi zajedno sa nedostatkom radne snage (već sada je aktualna tema nedostatka socijalnih radnika, liječnika, nastavnika ili pak pronalaska pomoćnika u nastavi te osobnih asistenata). Akcijski plan predviđa jasno strukturiranu evaluaciju.

Nastavno na dimenzije pristupačnosti slijepih osoba definiranih u ovom radu, u nastavku slijedi kratak osvrt na planiranu implementaciju Akcijskog plana.

1. Pristupačnost izgrađenog okruženja i prijevoza

Plan predviđa sustavno evidentiranje i poboljšanje pristupačnosti javnih i poslovnih građevina. Za slijepe osobe to znači: uvođenje taktilnih staza, zvučnih signala na raskrižjima i u zgradama, jasno označene stepenice i vrata; razvoj metodologije za praćenje pristupačnosti i uključivanje podataka u Središnji registar državne imovine; prilagodba sportskih, kulturnih i turističkih objekata. Mjere vezane za prijevoz uključuju: prilagodbu javnog prijevoza (autobusi, vlakovi, brodovi) za slijepe osobe – zvučne najave stanica, taktilne oznake na peronima, edukacija vozača; digitalizacija i olakšavanje izdavanja znakova pristupačnosti, oslobađanje od plaćanja cestarina i naknada za korištenje javnih cesta. Nedostaje jedinstvena metodologija odnosno ujednačena provedba na lokalnoj razini, te je upitna suradnja višesektorska suradnja koja uključuje ministarstva i jedinice lokalne samouprave.

2. Pristupačnost usluga i zdravlja

Planom su predviđene edukacije zdravstvenih radnika o komunikaciji sa slijepim osobama i pravima iz UN Konvencije; unapređenje dostupnosti zdravstvenih usluga, uključujući ranu

intervenciju, detekciju bolesti oka i rehabilitaciju vida; prilagodba informacija i komunikacije u zdravstvenim ustanovama (npr. informacije na brailleovom pismu, zvučne obavijesti).

Među socijalnim uslugama fokus je na razvoju i širenju usluge osobne asistencije i videćeg pratitelja za slijepe osobe, ali i relativno novoj usluzi za obitelji „odmor od skrbi“. Izazov predstavlja osiguravanje i dostupnost usluga u svim županijama odnosno i u ruralnim sredinama uključujući kvalitetu, što predstavlja problem zbog centralizacije pružatelja usluga u većim gradovima, često su organizacije civilnog društva a koje predstavljaju slijepe, ključne u rješavanju ovakvih izazova.

3. Pristupačnost obrazovanja i tržišta rada

Plan je usmjeren na inkluzivno obrazovanje kroz prilagodbu nastavnih materijala (braille, zvučni materijali), pomoćnike u nastavi i videćeg pratitelja, profesionalni razvoj nastavnika za rad sa slijepim učenicima, no i dalje ostaju izazovi nedovoljne dostupnosti prilagođenih materijala i tehnologije.

Kvalitetno obrazovanje i olakšava pristup tržištu rada, na kojem se i dalje planiraju aktivne mjere zapošljavanja, profesionalna rehabilitacija i poticaji poslodavcima za zapošljavanje slijepih osoba; te prilagodba radnog okruženja i edukacija poslodavaca o potrebama slijepih zaposlenika. Ostaje izazov predrasuda i nedostatka informacija kod poslodavaca kao glavne prepreke u zapošljavanju slijepih.

4. Pristupačnost kulturnih i drugih sadržaja

Mjere su i dalje usmjerene na: poticanje pristupačnosti kulturnih, sportskih i turističkih sadržaja (npr. audiodeskripcija u kazalištima, muzeji s taktilnim eksponatima, pristupačne turističke informacije), te uključivanje slijepih osoba u sportske aktivnosti, kroz podršku Hrvatskom paraolimpijskom odboru i drugim savezima, te razvoj baze podataka o pristupačnosti destinacija i usluga. No većina pristupačnih sadržaja u kulturi je ograničena te zahtjeva veća financijska sredstva od do sada uložених.

5. Pristupačnost informacijama i komunikacijama

Prilagodba web stranica i aplikacija javnog sektora prema europskim standardima pristupačnosti (EN 301 549) je započela 2020.godine no potrebno je nastaviti s istom te redovito ažurirati sadržaja sukladno objavljenim izjavama o pristupačnosti, što podrazumijeva i edukacije djelatnika javnog sektora o digitalnoj pristupačnosti. Akcijski plan usmjeren je na

asistivnu tehnologiju koje za slijepe osobe ima važnu ulogu te predstavlja nove prilike za pristupačnost informacijama, no važno je osigurati i sadržaje na brailleovom pismu, zvučne knjige i dr. Akcijski plan prepoznaje potrebe slijepih osoba u svim ključnim dimenzijama pristupačnosti, ali uspjeh ovisi o dosljednoj provedbi u svim dimenzijama pristupačnosti i na svim razinama, osiguranju financijske i institucionalne održivosti (osobito vezano uz videće pratitelje i asistivnu tehnologiju), a snaga za to leži u kontinuiranom uključivanju slijepih osoba i njihovih udruga u procese planiranja, provedbe i evaluacije.

Tablica 4.3. Prikaz ključnih zakonskih i strateških dokumenta korištenih za analizu pristupačnosti u Hrvatskoj

Prikaz dokumenata značajnih za pristupačnost slijepih osoba u Hrvatskoj		
Naziv dokumenta / Zakona	Razdoblje / Godina	Ključni značaj za pristupačnost slijepih osoba
Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom	2007.	Temeljni međunarodni dokument koji definira obvezu pristupačnosti (čl. 9).
Zakon o suzbijanju diskriminacije	2008.	Pravni okvir za zaštitu od nejednakog postupanja; propisuje razumnu prilagodbu kao zakonsku obvezu.
Zakon o korištenju psa pomagača	2019.	Zamjenjuje stari zakon iz 1998.; jamči slijepim osobama pravo pristupa svim javnim prostorima i prijevozu sa psom vodičem, bez plaćanja naknade.
Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i softvera	2019.	Nalaže tijelima javnog sektora obveznu prilagodbu digitalnih sadržaja čitačima ekrana, što je ključno za digitalnu inkluziju.
Europski akt o pristupačnosti (EAA)	2019. (Direktiva)	Harmonizira standarde pristupačnosti proizvoda i usluga (bankomati, samoposlužni terminali, e-trgovina) na razini EU.
Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za OSI	2021. – 2027.	Glavni provedbeni dokument; definira konkretne mjere, projekte i proračunska sredstva za uklanjanje barijera.
Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina	2023.	Detaljno definira arhitektonske standarde prilagodbe u prometu i javnom prostoru: taktilne staze, zvučnu signalizaciju, dizala i prilagođene ulaze.
Zakon o osobnoj asistenciji	2023.	Prvi put zakonski regulira uslugu videćeg pratitelja za slijepe osobe kao sustavno pravo, a ne samo kroz projekte udruga.

Izvor: Akcijski plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine

Za analizu sekundarnih kvantitativnih podataka korištena su izvješća o provedbi Nacionalnog plana od 2022. do 2024. godine, kao što je već navedeno skupina slijepih osoba nije posebno navedena među podacima no i oni su uključeni u podatke za osobe s invaliditetom. U rezultate nisu uključeni rezultati prethodno provedenih strateških planova među kojima su bile pobrojane i konkretne promjene (npr. prilagodba građevina, ugradnja taktilnih staza, postavljanje zvučnog semafora izrada taktilne mape grada Hvara i sl).

U okviru ovog Akcijskog plana za razdoblje od 2021. do 2024. bilo je planirano utrošiti oko 827.149.983EUR, dio sredstava koji je namijenjen za planirane aktivnosti a koje su navedene u Akcijskom planu, od početka su usmjereni na financiranje redovite djelatnosti ustanova koje će provoditi određenu mjeru.

Iz analize podataka prikupljenih u izvješćima vidljivo je da mjere imaju pozitivan učinak na pristupačnost slijepih osoba, no obzirom na nejasnu procjenu potreba prema kojima su mjere definirane, ne može se zaključiti koliki je taj učinak. Nema podataka, o postignućima u gradskim i ruralnim sredinama, ali je jasno da su u ostvarenju postignuti određeni pomaci obzirom da su aktivnosti provodile lokane udruge slijepih prvenstveno za svoje članove (uključujući i one iz ruralnih sredina te otoka).

U Nacionalnom i Akcijskom planu te godišnjim izvješćima ne navode se podaci o korisnicima pasa vodiča – nije provedena procjena potreba za psima vodičima, ni učinci pomagačke uloge psa vodiča u ostvarenju pristupačnosti javnim prostorima, javnom prijevozu, radnom mjestu, zdravstvenoj ustanovi i sl. Nije izrađena ni ekonomska procjena vrijednosti psa vodiča te njegove asistivne uloge odnosno usporedba s troškom videćeg pratitelja općenito a onda i vremensko korištenje, prema zakonskim odredbama 10 do 60 sati tjedno videćeg pratitelja bi trebalo biti dovoljno (?) u odnosu na psa vodiča koji je dostupan 0-24 sve dane u godini. Također nema podataka o financijskoj podršci korisnicima pasa vodiča, kao ni uzročno posljedičnoj vezi ostvarivanja prava i usluga u sustavu socijalne skrbi, koja se međusobno isključuju i demotiviraju slijepe osobe za uključenje u proces obuke za korištenje psa vodiča.

Značajna je uloga Ured Pravobranitelja/ice za osobe s invaliditetom, koji kao nezavisni mehanizam, između ostalog, prati izvršavanje obveza Republike Hrvatske koje proizlaze iz međunarodnih dokumenata a odnose se na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom te praćenju primjene politika, nacionalnih strategija i programa Republike Hrvatske. Radi

objektivnije procjene stanja pristupačnosti slijepih osoba, za potrebe ovog rada izrađena je kratka analiza Godišnjih izvješća Pravobranitelja/ice za osobe s invaliditetom (POSI, 2022. 2023., 2024.) iz kojih su izvučena značajnija postupanja Pravobranitelja/ice vezano za pristupačnost slijepih osoba različitim dimenzijama ali i aktivnosti o kojima Ured pravobranitelja/ice izvještava, a u nastavku su izloženi kroz dimenzije pristupačnosti.

Izvješća o radu Pravobranitelja/ice za osobe s invaliditetom (u nastavku POSI) sadrže vrlo detaljan pregled o poduzetim mjerama radi zaštite prava osoba s invaliditetom, više od 300 stranica (a uz svako izvješće objavljen je i sažetak godišnjeg Izvješća). Uz pritužbe osoba s invaliditetom te nastavno poduzetih radnji, opisani su i učinci poduzetih mjera u cilju poboljšanja položaja osoba s invaliditetom, preporuke i suradnje Ureda s organizacijama civilnog društva, institucijama, ministarstvima te međunarodnoj suradnji.

Izvješća donose iscrpan pregled aktivnosti, preporuka i stvarnih iskustava slijepih osoba u Hrvatskoj u razdoblju 2022.–2024. godine. Analiza pokazuje da su ostvareni određeni pomaci u području pristupačnosti, obrazovanja, zapošljavanja, kulture i participacije, ali i dalje postoje značajne prepreke koje onemogućuju punu inkluziju i ravnopravnost slijepih osoba.

Pozitivni pomaci evidentirani su u dimenziji pristupačnost izgrađenog okruženja i prijevoza kroz postavljenje su taktilnih staza, kontrastnih oznaka i oznaka na brailleovom pismu, osobito u zračnim lukama (koje su za sad najprilagođenije slijepim osobama), željezničkim kolodvorima i pojedinim ministarstvima te državnim institucijama. Uvedene su zvučne najave u javnom prijevozu (ZET, Libertas Dubrovnik), a zračni prijevoz je infrastrukturno najpristupačniji oblik prijevoza za osobe s invaliditetom. Pravo na besplatan ili povlašten prijevoz u pomorskom prometu za slijepe osobe i pratitelje je zakonski zajamčeno i koristi ga sve veći broj korisnika. Kao izazove POSI (2024.) je detektirao: u pomorskom prijevozu da pristupačnost nije sustavno riješena npr. 35 brodova Jadrolinije i dalje je potpuno nepristupačno osobama s invaliditetom, te djelomično slijepim osobama; pristupačnost poslovnih prostora državnih institucija i dalje je nedovoljna, a mnoge zgrade nemaju dizala, pristupačne sanitarne čvorove ili taktilne staze; pristupačnost javnih površina često je narušena lošim održavanjem, prekidima na taktilnim stazama ili prenisko postavljenim prometnim znakovima; u nekim gradovima dolazi do ukidanja zvučnih semafora zbog pritužbi na buku (osobito tijekom turističke sezone), što izravno ugrožava sigurnost slijepih osoba. Nedostaje sustavni, nacionalno koordinirani pristup pristupačnosti. Pristupačnost je često rezultat entuzijazma pojedinaca ili udruga, a ne standardizirane politike. Održavanje i nadzor nad postojećim prilagodbama su slabi, a odgovornost za provedbu često je nejasna.

U dimenziji usluga i zdravlje, u zdravstvu su provedene edukacije zdravstvenih djelatnika o komunikaciji sa slijepim osobama kao i u školama budućih zdravstvenih djelatnika. U sustavu socijalne skrbi uvedena je usluga videćeg pratitelja i osobne asistencije, što je ključno za neovisnost slijepih osoba osobito onih koji nisu prošli O&M obuku za samostalno kretanje. No, nedostatak osobnih asistenata i videćih pratitelja, regionalna neujednačenost i netransparentnost u dodjeli usluga dovode do uskraćivanja već priznatih prava slijepim osobama a novim zahtjevima nije moguće udovoljiti. I dalje su prisutne diskriminacija i predrasude u zdravstvenom sustavu, osobito prema slijepim roditeljima. Pristupačnost informacija u zdravstvenim ustanovama nije standardizirana (npr. obavijesti nisu prilagođene braillovim pismom ili zvučnim zapisima ili drugim formatima). Nastavno na dimenziju pristupačnost obrazovanja i tržišta rada, uvođenju preporuke za pravovremenu prilagodbu udžbenika za slijepe učenike i studente, prilagođeni udžbenici i dalje nisu dostupni s početkom školske godine, a naplata PDF formata dodatno otežava pristup. Izrađen je vodič za studente s invaliditetom, dostupan i u audio izdanju. U školama i na fakultetima održavaju se edukacije o pravima i potrebama slijepih osoba. Pomoćnici u nastavi i komunikacijski posrednici suočeni su s niskim plaćama i nedostatkom stručnog osposobljavanja. Obrazovni sustav i dalje ne prepoznaje dovoljno potencijale slijepih učenika i studenata, a podrška je često nedostatna ili zakašnjela. Tržište rada nije dovoljno senzibilizirano, a prilagodbe radnih mjesta su iznimka, a ne pravilo.

Pristupačnost kulturnih i drugih sadržaja poseban je izazov. Organizirane su inkluzivne izložbe, kazališne predstave s audiodeskripcijom i inkluzivne filmske projekcije koje su prilagođene slijepim osobama (npr. udruga Kultura svima, ima više od 70 prilagođenih filmova). Tiflološki muzej izradio je dva priručnika s detaljnim opisima kako prilagoditi muzejske eksponate slijepim osobama te na koje načine one mogu promatrati umjetnost (Halilčević i sur., 2025.), te kako prilagoditi muzejske prostore općenito osobama s invaliditetom (Bosnar Salihagić i sur., 2022.) Hrvatska knjižnica za slijepe ima stabilno financiranje, a kulturne ustanove sve češće uvide prilagodbe (npr. HNK Rijeka ima inkluzivnu pretplatu).Aktivna su i kazališta slijepih koja redovito prikazuju nove predstave. No, mnoge kulturne ustanove i dalje nisu pristupačne od samog ulaza, nemaju prilagođene sanitarne čvorove ni informativne materijale za slijepe osobe. Sudjelovanje slijepih osoba u kulturnom životu često ovisi o projektima i entuzijazmu pojedinaca, a ne o sustavnoj politici. Kulturna participacija slijepih osoba još uvijek nije pravo, već povremena mogućnost. Potrebna je veća institucionalna podrška i standardizacija pristupačnosti u kulturi. Također

izvješćuje o sportskim postignućima na paraolimpijskim natjecanjima u kojim Hrvatska ima nekoliko medalja npr. u kuglanju za slijepe, organizaciji sportskih natjecanja za slijepe.

U području pristupačnost informacijama i komunikacijama za slijepe također ima pozitivnih pomaka koji obuhvaćaju prilagodba web stranica i digitalnih sadržaja (npr. softver za pristupačnost, QR kodovi, katalog na braillovom pismu), te edukacije za djelatnike institucija o komunikaciji sa slijepim osobama - ovdje je vrlo jasna poveznica s mjerama Nacionalnog plana. No POSI izvještava i da pristupačnost informacijama nije standardizirana, a mnoge pravosudne i javne institucije nemaju prilagođene web stranice ni materijale za slijepe osobe. Nedovoljna informiranost slijepih osoba o svojim pravima (npr. na biračkim mjestima nisu bile ponuđene taktilne matrice ili slijepi nisu bili ni informirani o njihovom postojanju). Iako IT i digitalna tehnologija iznimno brzo napreduju, digitalna i komunikacijska pristupačnost napreduje sporo i neujednačeno. Potrebno je uvesti obvezujuće standarde i redovito pratiti njihovu provedbu (kontinuirano se pojavljuju nove verzije softvera na svim aparatima tako i govornih jedinica ali drugih pomagala, npr. elektronskog štapa).

Dodatno, od svih pregledanih izvještaja vezano za pristupačnost jedino je POSI izvijestio o kršenju prava pristupačnosti korisnika psa vodiča u 2023. i 2024. godini.

Kao primjer nerazumijevanja zakonskih obveza u praksi svjedoči slučaj pritužbe upućene Pravobranitelju za osobe s invaliditetom (POSI, 2024.), u kojem je slijepoj osobi korisnici psa pomagača (psa vodiča), unatoč radne iskaznice i završenoj obuci u Centru za rehabilitaciju Silver, uskraćeno pravo na pristup i boravak sa psom pomagačem u prostorima studentskog doma. Ravnateljstvo nadležnog Studentskog centra u Zagrebu, inicijalno je odbilo priznati to pravo, argumentirajući kako studentski dom ne predstavlja javnu ustanovu. Međutim, takva je tvrdnja u izravnoj kontradikciji sa Zakonom o ustanovama, koji jasno propisuje da se ustanove osnivaju radi trajnog obavljanja djelatnosti od javnog interesa.

Shodno tome, institucija je bila dužna poštivati odredbe Zakona o korištenju psa pomagača (čl. 8.), koji jamči pravo pristupa svim javnim prostorima, uključujući i objekte namijenjene odgoju i obrazovanju. Intervencijom Pravobranitelja, postupanje ustanove okarakterizirano je ne samo kao kršenje posebnog zakona, već i kao zabranjeni oblik diskriminacije temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije. Tek je nakon službene preporuke i upozorenja POSI-ja pritužiteljici omogućen nesmetan boravak sa psom, što potvrđuje ulogu neovisnih nadzornih tijela kao nužnog korektiva u situacijama u kojima operativna razina upravljanja ignorira zajamčena prava osoba s invaliditetom. (Izvor: Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s

invaliditetom 2024.) Slučaj je dobio epilog u 2025. godine kada se u rješavanje ove situacije uključilo i Povjerenstvo za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu koje je svim sastavnicama Sveučilišta uputilo Preporuku Povjerenstva vezano za korištenje psa pomagača/terapijskog psa tijekom studiranja te je za nastavno i nenastavno osoblje organiziralo edukaciju o ulozi psa pomagača te pravu pristupačnosti korisnika pasa pomagača javnim prostorima (Sveučilište u Zagrebu, 2025.).

Na kraju dolazimo do analize rezultata istraživanja "Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom" (Sikirić i sur., 2023.), koje donosi pregled ključnih izazova i postignuća u području pristupačnosti za osobe s invaliditetom, uključujući slijepe osobe. Pristupačnost je promatrana kroz fizičku, komunikacijsku i informacijsku dimenziju, a rezultati su temeljeni na zakonodavnom okviru, iskustvima korisnika i stručnjaka te fokus grupama. Utvrđeno je da za sve dimenzije postoji zakonski okvir, no usprkos njemu postoje brojni propusti, nedostaci i izazovi.

Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti (NN 78/13) kao stari pravilnik vezan za Zakon o gradnji (novi je 20232. godine) propisivao je obvezu pristupačnosti javnih i poslovnih prostora, prijevoza i javnih površina, no ona je često ostala ograničena na fizičku (arhitektonsku) dimenziju, dok su komunikacijska i informacijska pristupačnost slabije prepoznate. Pristupačnost javnog prijevoza i prostora nije dosljedno provedena, osobito u manjim sredinama (ruralna područja). Zbog nedostatka dizala, taktilnih staza, pristupačnih sanitarnih čvorova i drugih elemenata nije moguće samostalno kretanje slijepih osoba, pristupačnost kulturnih i sportskih objekata je sporadična, a ne sustavna. Pristupačnost javnog prijevoza (autobusi, vlakovi, brodovi) nije ujednačena – zvučne najave i taktilne oznake postoje samo u većim gradovima i na pojedinim linijama. Pravo na znak pristupačnosti i povlastice u prijevozu zakonski su zajamčeni, ali provedba varira ovisno o lokalnoj samoupravi (često se za znak pristupačnosti treba provesti dodatna prijava pri lokalnom nadležnom tijelu). Iako su zakonski propisana određena pomagala, nabava i korištenje asistivne tehnologije (npr. čitači ekrana, elektronsko povećalo, brailleovi redci i printer, elektronski štampari) često su otežani zbog financijske nepristupačnosti, dugotrajnosti nabave i nedostatka edukacije o korištenju. Pomagala za slijepe osobe često su dostupna samo u sustavu obrazovanja, dok su odrasle osobe prepuštene samostalnom financiranju. Usprkos zakonskom okviru koji regulira usluge u sustavu socijalne skrbi, nedostatak osobnih asistenata i videćih pratitelja, posebice u manjim sredinama, ograničava

neovisnost slijepih osoba. Pristupačnost kulturnih, sportskih i društvenih sadržaja za slijepe osobe je ograničena – često nema audio naracija, titlova ili taktilnih vodiča.

Pristupačnost biračkih mjesta i političkih procesa nije dosljedno osigurana (npr. taktilne matrice za glasanje nisu uvijek dostupne).

Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica (Direktiva EU, 2016.) nalaže prilagodbu digitalnih sadržaja i informacija osobama s invaliditetom, no i dalje postoji nedostatak pristupačnih informacija u brailleovom pismu, zvučnih materijala i digitalnih rješenja prilagođenih slijepim osobama. Stručnjaci i institucije često ne informiraju slijepe osobe o njihovim pravima ili im uskraćuju informacije. Pristupačnost web stranica i aplikacija tijela javnog sektora nije dosljedno provedena. Edukacija stručnjaka o komunikaciji sa slijepim osobama je nedostatna.

Sintetički prikaz istraživačkih nalaza ukazuje na to da, unatoč visokom stupnju normativne usklađenosti, stvarna implementacija zakonodavnog okvira u Republici Hrvatskoj pokazuje značajne deficite. Ključne slabosti sustava očituju se kroz četiri korelirana faktora: nedosljednu provedbu propisa, prisutnost stigmatizacije, strukturnu nepristupačnost te nisku razinu društvene osviještenosti.

Nedostatna operacionalizacija zakonskih rješenja primarno je povezana nedostatkom političke volje, deficitom namjenskih resursa te nerazumijevanjem specifičnih prava osoba s invaliditetom unutar institucija. Takva nepotpuna provedba izravno korelira s ograničenim napretkom u postizanju stvarne ravnopravnosti. Iako je UN Konvencija primarno usmjerena na eliminaciju diskriminacije, podaci ukazuju na to da se osobe s invaliditetom u RH i dalje suočavaju s duboko ukorijenjenim predrasudama i marginalizacijom. Ovi faktori djeluju kao barijere koje sustavno otežavaju participaciju u društvenom životu i onemogućuju autonomno korištenje zajamčenih prava. U tom kontekstu, pristupačnost prestaje biti tehničko pitanje i postaje osnovni preduvjet za osiguravanje jednakih mogućnosti (Sikirić i sur., 2023)

Rezultati istraživanja i zaključci koje su autori publikacije naveli na kraju istraživanja provedenog sa korisnicima i stručnom zajednicom, uklapaju se i potvrđuju rezultate analize Izvješća o provedbi Nacionalnog plana te izvješća POSI.

5. IMPLEMENTACIJA POD POVEĆALOM: PUT PREMA STVARNOJ PRISTUPAČNOSTI

Obzirom na širenje područja djelovanja Europske unije, početkom 2000tih godina, te uvjetima stvaranja nužnih pretpostavki za punopravno članstvo Hrvatske u Europskoj uniji, Vlada RH započela je s izradom različitih strateških dokumenata od kojih su bili usmjereni i prema poboljšanju položaja najugroženijeg dijela stanovništva, među kojima su osobe s invaliditetom i sve socijalno osjetljive skupine građana. Redefiniranje politike prema osobama s invaliditetom uključuje poboljšanje materijalnog položaja, ujednačavanje prava, obrazovanje i rehabilitaciju, te osiguravanje ravnopravnog uključivanja u društvenu zajednicu, što će pridonijeti očuvanju njihova digniteta i integriteta.

Prvi kratkoročni strateški dokument izrađen je 2003. godine - Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine, nakon nje uslijedilo je međunarodno donošenje UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, čije su odredbe uvrštene u hrvatske strateške dokumente koji su doneseni su Nacionalna strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007. – 2015., Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017. – 2020., koju nasljeđuje Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine (u nastavku Nacionalni plan). Kao nastavak, strateškog planiranja na području promicanja prava osoba s invaliditetom s dostignutim standardima na globalnoj razini, ali i svim trendovima koji imaju za cilj nastojanje da sva područja života i djelovanja budu otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom, i dalje stavlja naglasak na načela pristupačnosti, univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe. Od nacionalnog je značaja jer pobliže definira implementaciju strateških ciljeva iz Nacionalne razvojne strategije RH te sadrži posebne ciljeve povezane s proračunom i predstavlja *okvir za oblikovanje mjera, projekata i aktivnosti u provedbenim programima središnjih tijela državne uprave*. Nacionalni plan, zajedno s izvješćima o njegovoj implementaciji biti će glavni pokazatelj akcija koje je poduzela država u cilju ostvarenja prava na pristupačnost osoba s invaliditetom - odnosno za potrebe ovog rada, ostvarenja prava na pristupačnost slijepih osoba sukladno Konvenciji (čl.9), te mogućnosti što još treba ili može poduzeti za potpuno ostvarenje tog prava.

5.1. Pravo pristupačnosti korisnika pasa vodiča – „bottom up“ inicijativa

Pokret pasa pomagača u Hrvatskoj ne nailazi na nasljeđe iz bivše države, a u Hrvatskoj su 80tih godina svega tri slijepe osobe koristile pse vodiče. Među osobno motiviranim pojedincima – slijepim osobama, budi se aktivizam - preuzimaju stvar u svoje ruke i pokreću aktivnosti u cilju ostvarenja svojih temeljnih ljudskih prava osnivajući udrugu koja će školovati pse vodiče za slijepe – danas Hrvatske udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet (HUŠPVM).

Slika društva u Hrvatskoj kakvu poznajemo danas, početkom 90ih godina prošlog stoljeća nije postojala, ali nekoliko organizacija civilnog društva koje djeluju u području socijalne skrbi, bilo je aktivno i prije 1990.godine – npr. Savez slijepih, Savez gluhih, Društvo distrofičara Zagreb, CeDePe... Uglavnom one, čije je osnivanje i djelovanje bilo povezano s udruživanjem osoba s nekom vrstom invaliditeta. Usprkos institucionalnoj fragmentaciji i paralelizmu te zarobljenost socijalne politike, događale su se promjene i kreirali novi zakonski propisi –npr. prvi Zakon o socijalno skrbi 1997.godine. No, vladalo je izrazito protivljenje svemu što država ne može kontrolirati, stihijski razvoj profitnog sektora te viđenje civilnog društva kao protudržavnog sustava (Bežovan i Zrinščak, 2007). Osobito zahtjevno bilo je promijeniti to viđenje te osnažiti suradnju države i civilnog društva - osnovan je i Ured za udruge, nakon čega je , slijedio je 2001.godine i prvi Zakon o udrugama.

Aktivo sudjelujući i pomno prateći u proces stvaranja civilnog društva u RH, HUŠPVM je nadolazeće promjene prepoznala kao prilike koje su bile utkane u rad i djelovanje narednih godina, a pri tom je prepoznala priliku procesu pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji te pretpristupnih fondova koji su pratili taj proces. Od samih početaka, u svoju djelatnost nije uključila samo školovanje pasa vodiča već je ono bilo dio jedne puno šire strategije - kojoj je glavna misija bila ostvariti samostalnost i neovisnost u kretanju slijepih osoba kroz dodjelu psa vodiča. Obuhvaćala je teorijski dio učenja o školovanju pasa vodiča, praktično učenje i iskustva koja su prvi instruktori pasa vodiča stekli u inozemstvu, izgradnju suradnje s organizacijama koja imaju desetljeća iskustva sa psima vodičima, suočavanje i borbu s predrasudama i diskriminacijom društva prema korisnicima pasa vodiča, senzibilizaciju javnosti kroz brojne i različite edukativno promotivne aktivnosti, prva iskustva u prikupljanju financijskih sredstava i različitim oblicima financiranja, razvoju civilnog sektora... te prepoznala intenciju države za jačanje suradnje sa organizacijama civilnog društva

(udrugama). Ograničavanje kretanja slijepih osoba sa psom vodičem bio je direktan udar na njihova temeljna ljudska prava i slobode, te pristupačnosti. Zagovaranje i ostvarenje istih osigurano donošenjem prvog Zakona o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča 1998. godine (NN 131/98). U suradnji s Ministarstvom zaduženim za poslove socijalne skrbi, na izradi ovog Zakona, HUŠPVM intenzivno radila i sa drugim ključnim akterima, što je konačnici postavilo je Hrvatsku među prve države današnje EU i zemalja regije, koja je imala takav zakon. Isti je Zakon poslužio drugim ex-Yu državama za zakonsko reguliranje prava korisnika pasa vodiča (Crna Gora, Slovenija, BiH, te Srbija). Oko 15 godina kasnije u EU se raspravlja o zajedničkom dokumentu na tu temu. Razvojem programa pasa pomagača, širenjem pomagačke uloge i uključivanjem u sve veći broj rehabilitacijskih programa pojavila se potreba za novim zakonom. Suradnjom ministarstava nadležnog za poslove socijalne skrbi, Centra Silver, HUŠPVM i drugih ključnih sudionika 2019.godina donesen je novi Zakon o korištenju psa pomagača (iz 2019.) sa pripadajućim pravilnicima koji jasnije reguliraju pitanja vezana uz školovane i dodjelu pasa pomagača odnosno regulira najvažnije pravo slijepih osoba (ali i drugih korisnika) a to je pravo pristupačnosti korisnika pasa pomagača (uključujući korisnika pasa vodiča) javnim mjestima i sredstvima javnog prijevoza. Ovaj Zakon predstavlja primjer pozitivne prakse „bottom up“ inicijative za donošenje propisa koji regulira pravo na pristupačnost a koja je pokrenuta od samih korisnika i njihove predstavničke organizacije (HUŠPVM), stručne organizacije koja povezuje pokret pasa pomagača i sustav socijalne skrbi (Centar Silver), predstavnike lokalne uprave (Grad Zagreb kao osnivač Centra Silver), Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi te druge dionike koji su bili uključeni u njegovu izradu. U novom zakonu korisnici su podijeljeni u dvije osnovne skupine prema dvije osnovne skupine pasa koji imaju pomagačku ulogu osobama s invaliditetom, djeci s teškoćama u razvoju te osobama sa različitim zdravstvenim stanjima. Tako razlikujemo pse pomagače i terapijske pse. U skupinu pasa pomagača spadaju i psi vodiči za slijepe (uz rehabilitacijske pse, pse za gluhe, PTSP pse...). Psi pomagači dodjeljuju se jednoj osobi – korisniku (individualan pristup korisniku te prilagodba psa pomagača njegovim potrebama). Druga skupina su terapijski psi - koji se dodjeljuju stručnjaku koji u svoj profesionalan rad sa pojedincima ili grupom korisnika uključuje tog psa (npr. radni terapeut na dječjoj onkologiji Klinike za dječje bolesti Zagreb ili psihologinja u SUVAGu – uključuju terapijskog psa u svakodnevni rad sa pacijentima ili korisnicima). Uz detaljno propisano pravo pristupačnosti korisnika pasa pomagača, ovaj propis definira identifikaciju statusa korisnika psa pomagača odnosno radnog statusu psa, način prijave za dodjelu psa

pomagača, uvjete koje moraju zadovoljavati organizacije koje provode školovanje pasa i korisnika (stručni kadar i prostor), te uz nadležnost kontrole provođenja propisa i sankcije (novčane kazne, osobito za kršenje prava pristupačnosti), propisuje i standarde prema kojima se provodi cjelokupan proces od uzgoja, socijalizacije, školovanja pasa pomagača, dodjele korisniku, radnog vijeka te umirovljenja psa pomagača. Uz korisnike pasa pomagača, pravo pristupačnosti ostvaruju i socijalizatori pasa pomagača koji na volonterskoj osnovi, nešto više od godinu danas, brinu i odgajaju štene u zdravog i stabilnog odraslog psa koji se nakon nekoliko testiranja (zdravlja i temperamenta) uključuje u školovanje za psa pomagača. Ovaj segment Zakona je izrazito važan jer je uloga socijalizatora i edukativne naravi. Tijekom socijalizacije, volonteri uz učenje kako se ophoditi prema štenetu, mladom psu uče i kako zagovarati pravo na pristupačnost sa psom pomagačem. Socijalizatori su i ambasadori – zagovornici prava pristupačnosti korisnika pasa pomagača u svakodnevnom životu, u stvarnim životnim i različitim situacijama u javnom prostoru i prometu. Njihova uloga nije samo psa naučiti živjeti s ljudima, već i senzibilizirati javnost o pravu pristupačnosti postojećih i budućih korisnika pasa pomagača. Često im se događaju kršenja prava pristupačnosti na različitim javnim mjestima, ustanovama, organizacijama koje pružaju usluge (banke, trgovine, restorani, hoteli, plaže...) o kojima ne izvještava POSI ni neko drugo tijelo državne uprave, a koja neposredno rješavaju organizacije koje dodjeljuju pse pomagače, a trenutno su za to u Hrvatskoj registrirani samo Centar Silver i HUŠPVM. Obje ove organizacije u svojoj djelatnosti imaju definirane edukativne aktivnosti – usmjerene široj javnosti i institucijama u cilju senzibiliziranja prema pomagačkoj ulozi pasa, učenja kako pristupiti i komunicirati sa slijepim osobama odnosno zagovaranja prava pristupačnosti slijepih osoba korisnika pasa vodiča. U javnosti ostaje dojam da se kršenja prava pristupačnosti korisnika pasa vodiča događaju rijetko – POSI u izvješćima za 2023. i 2024. godinu izvještava svega o dva slučaja u koje je bio uključen te je u oba slučaja uputio preporuke strani koja je kršila pravo pristupačnosti slijepe osobe korisnika psa vodiča. POSI je u 2023. dostavio informacije o zakonu koji regulira pitanja pasa pomagača/terapijskih pasa švedskom ombudsmanu, što potvrđuje vrijednost i kvalitetu tog zakonskog propisa koje je među rijetkima donesen prema „bottom up“ inicijativi (Hrvatski sabor, 2018.). Dodatno, isti propis bio je okosnica kreiranja europske norme (CEN, 2024.) u području „kriterija za socijalizaciju i školovanje pasa pomagača, tim čovjeka i psa pomagača te kompetencije osoblja uključenog u školovanje pasa pomagača“.

5.2. Novi zakon o pristupačnost proizvoda i usluga

U Hrvatskoj je od lipnja 2025.godine na snazi Zakon o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga. Zakon postavlja obveze za proizvođače, uvoznike, distributere i pružatelje usluga da osiguraju pristupačnost proizvoda i usluga osobama s invaliditetom. Primjenjuje se na širok spektar proizvoda (računalna oprema, samoposlužni terminali, bankarske usluge, e-knjige, e-trgovina itd.) i usluga (elektroničke komunikacijske usluge, audiovizualne usluge, prijevoz, internetske stranice, mobilne aplikacije, hitne službe) koje će biti dostupne i slijepim osobama te im osigurati uključivije društvo i samostalnost u svakodnevnom životu. Zakon

propisuje postupke ocjene sukladnosti, označavanja i informiranja, te uređuje nadzor i suradnju s nadležnim tijelima radi osiguranja i održavanja pristupačnosti što slijepim osobama daje zakonski alat kojim će moći zahtijevati da usluge koje plaćaju budu dostupne i njima (npr. u kontekstu zdravstvena pismenosti).

Nadležnost, a time i obveza izvještavanja o poduzetim mjerama povjerena je Ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi, koje je dužno na zahtjev Europske komisije dostaviti sve informacije o provedbi Zakona. Zakon ne propisuje opći rok prilagodbe, već će inspektori u postupku nadzora odrediti primjereni rok za otklanjanje nesukladnosti. Nadzor provode tržišni inspektori Državnog inspektorata ili drugi specifični inspektori ovisno o vrsti proizvoda ili usluge. Podaci o učincima ovog novog propisa još uvijek nisu u potpunosti dostupni javnosti, s obzirom na to da su izvještajni procesi prema Vladi RH i Europskoj komisiji tek u tijeku, no on svakako predstavlja temelj jednog novog vremena u kojem slijepe osobe imaju priliku za pristupačnost puno većem broju proizvoda i usluga nego ikada do sada neovisno o dobroj volji prodavača proizvoda ili pružatelja usluge.

5.3. Europska strategija za osobe s invaliditetom 2021. – 2030

Obzirom da se nacionalni strateški dokumenti pozivaju na Konvenciju ali i europske strategije i propise, važno je spomenuti i europsku strategiju za osobe s invaliditetom koja pod nazivom "Unija ravnopravnosti: Europska strategija za osobe s invaliditetom 2021. – 2030." predstavlja desetogodišnji plan Europske komisije koji bi trebao osigurati ravnopravnost i nediskriminaciju za osobe s invaliditetom, usredotočen na poboljšanje kvalitete života, samostalnosti i neovisnosti osoba s invaliditetom, slobodu kretanja zemljama EU kvalitetne, socijalne usluge, zapošljavanje i političko sudjelovanje osoba s invaliditetom,

implementirajući odredbe UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom na razini EU-a i u zemljama članicama, čime se nadovezuje na prethodnu strategiju iz razdoblja 2010.-2020., koja je *poboljšala pristupačnost* i promicanje prava, čineći pitanja invaliditeta jednim od prioritetom EU-a (Europski stup socijalnih prava).

„Osobe s invaliditetom imaju pravo na dobre uvjete na radnom mjestu, na neovisno življenje, na jednake mogućnosti i na puno sudjelovanje u životu svoje zajednice. Svi imaju pravo na život bez prepreka, a naša je obveza da im kao zajednica osiguramo potpuno sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima“, predsjednica Komisije Ursula von der Leyen.

Vezano uz pristupačnost, ona je i dalje važna za ostvarivanje prava, autonomije i ravnopravnosti. Pristupačnost izgrađenog okruženja, virtualnog okruženja, informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT), robe i usluga, prijevoza i infrastrukture važna je za ostvarivanje prava te je preduvjet za puno sudjelovanje osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima – ove odrednice osobito doprinose većoj pristupačnosti slijepih osoba. Utvrđeni su europski standardi pristupačnosti kako bi se podržala provedba propisa u izgrađenom okruženju, informacijskim i komunikacijskim tehnologijama te kako bi organizacije primjenjivale pristup „dizajn za sve“. Europskim politikama promiču se digitalna transformacija i digitalne javne usluge koje su uključive i pristupačne slijepim osobama za koje je poseban naglasak stavljen na asistivne tehnologije te se Komisija obvezala ispitati funkcioniranje unutarnjeg tržišta za asistivnu tehnologiju kako bi utvrdila potrebu za daljnjim djelovanjem. Nacionalnim i europskim strateškim dokumentima okosnica je Konvencija koja obje razine osnažuje na proaktivno planiranja politika za osobe s invaliditetom, podrazumijeva suradnju s državama članicama EU-a, koja su ključne za implementaciju odredbi. No važno je napomenuti i odredbu prema kojoj države članice EU, moraju ispuniti zahtjeve za pristupačnost kako bi mogle iskoristiti sredstva iz fondova.

6. ZAKLJUČAK

Rad „Izazovi pristupačnosti za slijepe osobe u Hrvatskoj“ donosi sveobuhvatnu analizu zakonodavnog, strateškog i praktičnog okvira pristupačnosti za slijepe osobe, s posebnim naglaskom na implementaciju zakonskih propisa i stvarne potrebe korisnika koji su integrirani u nacionalne strateške dokumente. Analiza pokazuje da je Republika Hrvatska uspostavila kvalitetan zakonodavni okvir, usklađen s međunarodnim standardima i europskim politikama, no provedba u praksi i dalje nailazi na brojne izazove. Uz neusklađenost terminologije, jedinstvenih definicija pojedinih termina te nedostatak točnih statističkih podataka, neizostavno je naglasiti potrebu za istraživačkim radom o osobama s invaliditetom i podskupinama kao što su slijepe osobe, kvalitetnoj, redovitoj i opsežnoj procjeni njihovih potreba vezanih uz pristupačnost ali i sve druge domene koje propisuje Konvencija, osobito ako se uzme u obzir njihova brojnost u ukupnom stanovništvu (17.5%, 2025.). Ključni problemi očituju se u nedovoljnoj standardizaciji i koordinaciji mjera, regionalnim nejednakostima (za ruralna područja ne postoje podaci), ograničenim financijskim i ljudskim resursima te sporij digitalnoj i infrastrukturnoj prilagodbi. Posebno su izraženi izazovi u dostupnosti asistivne tehnologije koja slijepim osobama otvara nove dimenzije ostvarenja pristupačnosti, prilagodbi javnih prostora i prijevoza, obrazovanju, zapošljavanju te pristupu informacijama i kulturnim sadržajima. Pozitivni pomaci vidljivi su kroz pojedinačne projekte, edukacije i inicijative udruga koje imaju iznimno važnu ulogu u osiguravanju socijalnih usluga i pružanju podrške (Žic Ralić i sur., 2023.) ali sustavna rješenja još uvijek izostaju i ne mogu bit prebačena samo na „leđa udruga“. Za postizanje potpune i ravnopravne društvene uključenosti slijepih osoba nužno je osigurati dosljednu i ažurnu provedbu zakona, kontinuiranu edukaciju svih dionika, jačanje međusektorske suradnje i njene primjene u praksi te aktivno uključivanje slijepih osoba u procese planiranja, provedbe i evaluacije mjera. Posebnu pažnju treba posvetiti razvoju pristupačnih digitalnih rješenja, standardizaciji asistivnih usluga (videći pratitelj) i uklanjanju preostalih arhitektonskih i komunikacijskih barijera – kao glavnih izazova pristupačnosti slijepih osoba. Usprkos bogatom zakonskom okviru, daljnji napredak u ostvarenju maksimalne pristupačnosti slijepih osoba zahtijeva zajednički angažman države, organizacija civilnog društva, lokalne zajednice, stručnjaka i samih korisnika, ali i šire javnosti uz stalno praćenje i evaluaciju učinaka poduzetih mjera. Samo tako moguće je ostvariti inkluzivno društvo u kojem su slijepe osobe ravnopravni i aktivni sudionici svih aspekata života.

7. LITERATURA

1. Andrić, I., (2024). Pregled anketnog istraživanja: **Osobe s oštećenjem vida tijekom kretanja javnim površinama, u prometu i javnom prijevozu**. Zagreb: Hrvatski savez slijepih.
2. Bejaković P., (2010). **Savjeti i vodič za poboljšanje zapošljivosti, ostvarivanje prava i socijalnu uključenost**. Zagreb: Institut za javne financije.
3. Bežovan, G., Zrinščak, S. (2007). **Civilno društvo u Hrvatskoj**. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
4. Bosnar Salihagić, Ž., (2007). Europska slika: pristupačnost muzeja osobama oštećena vida. **Informatica museologica** ,Vol. 38, No. 1-2, 111-114.
5. Bosnar Salihagić, Ž., Ćosić, N., Sivec,N., Sušić,Ž., Vouk Nikolić,M. (2022) **Pristupačnost za sve**. Zagreb: Tiflološki muzej.
6. Centar za rehabilitaciju Silver (2014). Projekt: Model 4P "posloprimci + poslodavci + podrška = posao". Preuzeto s: [https://4p.czrs.hr/kompas/\(30.12.2025.\)](https://4p.czrs.hr/kompas/(30.12.2025.)).
7. Centar za rehabilitaciju Silver, (2025a). **Godišnje izvješće o radu 2024.godinu**. Preuzeto s: [https://www.czrs.hr/kopija-od-o-nama/\(30.12.2025.\)](https://www.czrs.hr/kopija-od-o-nama/(30.12.2025.)).
8. Centar za rehabilitaciju Silver, (2025b). **Plan i program rada za 2025. godinu**. Preuzeto s: [https://www.czrs.hr/kopija-od-o-nama/www.czrs.hr\(30.12.2025.\)](https://www.czrs.hr/kopija-od-o-nama/www.czrs.hr(30.12.2025.)).
9. Directive (EU) 2016/2102 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2016 on the accessibility of the websites and mobile applications of public sector bodies. **Official Journal of the European Union**, 2016- L 327/1.
10. Directive (EU) 2017/1564 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2017 on certain permitted uses of certain works and other subject matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired or otherwise print-disabled. **Official Journal of the European Union**, 2017 - L 242/6.
11. Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services. **Official Journal of the European Union**,2019- L 151/70.
12. EGSO -Europski gospodarski i socijalni odbor (2019). Mišljenje Izrada programa EU-a za prava osoba s invaliditetom za razdoblje 2020. – 2030.: doprinos Europskog gospodarskog i socijalnog odbora. SOC/616 – EESC-2019-01571-00-00-AC-TRA (EN) 1/17. Preuzeto s: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/shaping-eu-agenda-disability-rights-2020-2030-contribution-european-economic-and-social-committee-own-initiative-opinion> (09.01.2026.).
13. European Accessibility Resource Centre, (2024). **AccessibleEU – Accessibility Indicators Annual Report 2024**. Preuzeto s: https://accessible-eu-centre.ec.europa.eu/content-corner/news/accessibleeu-surpassed-all-its-objectives-last-year-evidenced-2024-final-report-2025-07-14_en (30.12.2025.)
14. European Disability Forum(2025.a). **What is the Disability Employment and Skills Guarantee?** Infographic. Preuzeto s: <https://www.edf-feph.org/publications/what-is-the-disability-employment-and-skills-guarantee-infographic/> (20.12.2025.)

15. European Disability Forum, (2025.b). **EDF recommendations on air transport of assistance dogs.** Preuzeto s: <https://www.edf-feph.org/publications/edf-recommendations-on-air-transport-of-assistance-dogs/> (20.12.2025.)
16. European Disability Forum, (2025.c). **(In)accessible transport infrastructure and vehicles. What can the EU do to improve?** Preuzeto s: <https://www.edf-feph.org/inaccessible-transport-infrastructure-and-vehicles-what-can-the-eu-do-to-improve/> (20.12.2025.)
17. European Disability Forum, (2025.d). **Air travel: report exposes multiple barriers for passengers with disabilities.** Preuzeto s: <https://www.edf-feph.org/air-travel-report-exposes-multiple-barriers-for-passengers-with-disabilities/> (20.12.2025.)
18. European Disability Forum, (2025.e). **What is the Disability Employment and Skills Guarantee?** Infographic. Preuzeto s: <https://www.edf-feph.org/publications/what-is-the-disability-employment-and-skills-guarantee-infographic/> (30.12.2025.)
19. European Guide Dog Federation, (2023). **2023 Survey on Assistance Dogs in Europe.** Preuzeto s: <https://www.egdfed.org/media/1138/european-guide-dog-federation-2023-survey.pdf> (21.12.2025.)
20. Europska komisija , Glavna uprava za obrazovanje, mlade, sport i kulturu (2021a). **Towards a shared culture of architecture : investing in a high-quality living environment for everyone : report of the OMC (Open Method of Coordination) group of EU Member State experts, 2021,** Ured za publikacije Europske unije, 2021, Preuzeto s: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/88649> (30.12.2025.).
21. Europska komisija (2021b). **Unija ravnopravnosti Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021-2030.** Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/strategy-for-the-rights-of-persons-with-disabilities.html> (19.12.2025.)
22. European Committee for Standardization, (2024). **Assistance dogs - Part 6: Accessibility and universal access.** Preuzeto s: [EN 17984-6:2024](https://www.iso.org/standard/78444.html) (19.12.2025.).
23. Gooding,P. (2018). **The Right to Independent Living and being included in the Community: Lessons from the United Nations. International Journal of Mental Health and Capacity Law,** 2018 (24): 32 -54 .
24. Grdešić, I. (1987). Policy Analiza. **Politička misao,** Vol.XXIV (1987). No 3 str.3-18.
25. Ginnerup, S. (2009). **Achieving full participation through Universal Design.** Strasbourg: Europsko vijeće. Preuzeto s: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchservices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805a2a1e> (19.12.2025.).
26. Halilčević,S., Jurišić,D., Kežman,R., Livajušić,M., Pavić,E., Petek,K., Sušić,Ž., Vouk Nikolić, M. (2025).**Pristupačnost za sve 2.** Zagreb: Tiflološki muzej.
27. Halmi A. (1995). **Metodologija istraživanja u socijalnom radu.** Zagreb: „Alinea“.
28. Halmi A. (1996). **Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima.** Samobor: A.G.Matoš d.d..

29. Hrvatska komora arhitekata, (2018). Deklaracija u Davosu 2018. Preuzeto s : <https://www.arhitekti-hka.hr/hr/novosti/deklaracija-u-davosu-2018.,3391.html> (09.01.2026.).
30. Hrvatski sabor (2018). **Prijedlog zakona o korištenju psa pomagača**. Zagreb: Vlada RH, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. IX-1152/2018. Preuzeto s: <https://edoc.sabor.hr/Views/ AktView.aspx?type=HTML&id=2023188>
31. Hrvatski savez slijepih, Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2015). **Osobe s oštećenjima vida– naši pacijenti , vodič za pristup slijepim i slabovidnim osobama za zdravstvene djelatnike**. Zagreb: Indigo.
32. HŠSS, Hrvatski športski savez slijepih (2025). IBSA EP u kuglanju: 19 medalja za Hrvatsku (2025., 20.05. 2025.) Vijesti HŠSS. Preuzeto s: [https://www.hsss-cbsa.hr/ibsa-ep-u-kuglanju-19-medalja-za-hrvatsku-clanak-637/\(30.12.2025.\)](https://www.hsss-cbsa.hr/ibsa-ep-u-kuglanju-19-medalja-za-hrvatsku-clanak-637/(30.12.2025.)).
33. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2018). **Kvaliteta života slijepih osoba: rezultati istraživanja**. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
34. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2025). **Izvjeshće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj**. Preuzeto s: <https://www.hzjz.hr/periodicne-publikacije/izvjesce-o-osobama-s-invaliditetom-u-republici-hrvatskoj-2025-g/> (19.12.2025.)
35. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2023). **Izvjeshće o aktivnostima hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom za razdoblje od 1. siječnja do 30.rujna 2022. godine**. Preuzeto s: <https://www.hzz.hr/app/uploads/2023/04/Izvjesce-o-aktivnostima-HZZ-a-u-radu-s-OSI-za-2022.pdf> (23.12.2025.).
36. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2024). **Izvjeshće o aktivnostima hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom za razdoblje od 1. siječnja do 31.prosinca 2023. godine**. Preuzeto s: <https://www.hzz.hr/app/uploads/2024/02/Izvjesce-o-aktivnostima-HZZ-a-u-radu-s-OSI-za-2023.doc> (23.12.2025.).
37. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2025a). **Izvjeshće o aktivnostima hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom za razdoblje od 1. siječnja do 31.prosinca 2024. godine**. Preuzeto s: <https://www.hzz.hr/app/uploads/2025/01/Godisnje-izvjesce-OSI-2024..docx> (20.12.2025.).
38. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2025 b). **Izvjeshće o aktivnostima hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba s invaliditetom za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 2025. godine**. Preuzeto s: <https://www.hzz.hr/izvjesce-o-aktivnostima-hrvatskoga-zavoda-za-zaposljavanje-u-podrucju-zaposljavanja-osoba-s-invaliditetom-u-razdoblju-od-1-sijecnja-do-31-lipnja-2025-godine/> (21.12.2025.).
39. HZN/TO 576, Psi pomagači HRN EN 17984-6:2024 en pr Psi pomagači – 6. dio: Pristupačnost i univerzalni pristup (EN 17984-6:2024) Assistance dogs – Part 6: Accessibility and universal access (EN 17984-6:2024)
40. Katalenić, M., Dolenc, M., Kostanjšek, L, Ljubičić, A., Topić, Lj. (2005). **„15 godina zajedno“**. Zagreb: Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet.
41. Katalenić, M., Ljubičić, A., Vučić, S., Rudić, D., Bertek, B., Benke, D., Maksimović, D., Jurišić, M. (2011). **Zapošljavanje slijepih prednost ili nedostatak**. Zagreb: Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet.

42. Kiš-Glavaš, L., Fajdetić, A., Farnell, T., Jokić-Begić, N., Lenček, M., Miholić, D., Pribanić, Lj., Sekušak-Galešev, S. (2011). **Studenti s invaliditetom: Opće smjernice.** Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
43. Leutar, Z., Buljevac, M. (2020). **Osobe s invaliditetom u društvu.** Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
44. Leutar, Z., Milić Babić, M. i Buljevac, M. (2011). **Socijalni položaj osoba s invaliditetom u Hrvatskoj.** Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
45. Leutar, Z., Milić Babić, M. (2008). **Pravo na rad i osobe s invaliditetom u Hrvatskoj.** Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
46. Lawson, A. (2017). **Accessibility of information, technologies and communication for persons with disabilities Contribution to the Council of Europe Strateg on the Rights of Persons with Disabilities.** Preuzeto s : <https://www.coe.int/en/web/disability> (28.12.2025.).
47. Marakeški ugovor o olakšanju pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća u korištenju tiskanim materijalima. Službeni list Europske unije (L48/3/2018) Preuzeto s: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:22018A0221\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:22018A0221(01)) (02.01.2026.).
48. Mašić, V., Femec, L., Bilić Prčić, A. (2017). Pristup rehabilitacijskim uslugama za kasnije oslijepele odrasle osobe. **Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja**, Vol. 53 No. Supplement, 141-151.
49. **Akcijski plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine** (2021). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
50. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2024). **Izvješće o provedbi Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine, za 2023. godinu.** Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/4165>, (30.12.2025.).
51. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2025). **Inovativne socijalne usluge „odmor od skrbi“- pilot projekt.** (Power Point prezentacija). Preuzeto s: https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Uprava%20za%20EU%20poslove/Odmor%20od%20skrbi_16042025.pdf (30.12.2025.).
52. Mršić, V. (1995). **Orijentacija i mobilitet u Hrvatskoj.** Zagreb: Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet.
53. **Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030.godine.** Zagreb; Vlada republike Hrvatske.
54. **Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027.godine** (2021). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.
55. Najman, E., Leutar, Z., Kancijan, S. (2008). Stavovi građana prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj u usporedbi s Europskom unijom. Zagreb: **Socijalna ekologija**, Vol. 17 (2008.), No. 1, str.71-93.

56. Opačić, A. i Knezić, D. (2022.) **Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Republici Hrvatskoj: model izvedivosti.** Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumu/Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
57. Odluka o osnovici za izračun iznosa inkluzivnog dodatak. **Narodne novine**, 5/2024.
58. Odluka o osnovici za izračun iznosa drugih naknada u sustavu socijalne skrbi, **Narodne novine**, 151/24.
59. Paina, L., Young, R., Oladapo, O., Leandro, J., Chen, Z., Igusa T. (2024). Prospective policy analysis—a critical interpretive synthesis review. **Oxford: Academic, Health Policy and Planning**, 39, 2024, 429–441. Preuzeto s: <https://academic.oup.com/heapol/article/39/4/429/7596617> (30.12.2025.).
60. Persson, H., Åhman, H., Yngling, A.A. et al. (2015). Universal design, inclusive design, accessible design, design for all: different concepts—one goal? On the concept of accessibility—historical, methodological and philosophical aspects. **Universal Access in the Information Society**, Vol 14, 505–526.
61. Petek, A (2008). Policy mreže i proučavanje javnih politika – nedostatci i prednosti. **Politička misao**, Vol. XLV, (2008.), br. 2, 55–72.
62. Petek, A. (2012). Što su hrvatske javne politike? **Političke analize : tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku**, Vol. 3 No. 11. str: 37-45.
63. Petek, A., Petković, K. (2014). **Pojmovnik javnih politika**. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
64. Petković, K. (2014). Javne politike u povijesti časopisa Politička misao od 1964. do 2013: kako izgledamo u ogledalu poddiscipline? **Politička misao**, god. 51, br. 1, r. 11-38.
65. Petri, G., Turnpenny, A., Bernat A. (2023) When Legislation Is Not Enough: The Adverse Environment for Independent Living in Hungary. **International Journal of Disability and Social Justice**, 3.1, 42-59.
66. Pravilnik o obliku i sadržaju iskaznica i oznaka u vezi s korištenjem psa pomagača ili terapijskog psa, **Narodne novine**, 60/20.
67. Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti. **Narodne novine**, 78/13.
68. Pravilnik o sudjelovanju i načinu plaćanja korisnika i drugih obveznika uzdržavanja u troškovima smještaja izvan vlastite obitelji. **Narodne novine**, 112/98; 05/02.
69. Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom. **Narodne novine**, 151/24.
70. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, (2023). Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2022. Preuzeto s : <https://posi.hr/izvjescia-o-radu/> (19.12.2025.).
71. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, (2024). Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2023. Preuzeto s : <https://posi.hr/izvjescia-o-radu/> (19.12.2025.).
72. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, (2025). 2. Nacionalna središnja godišnja konferencija: izgrađena okolina i Europski zakon o pristupačnosti (EAA). Objava

- 27.06.2025. Preuzeto s: <https://posi.hr/2-nacionalna-sredisnja-godisnja-konferencija-izgradena-okolina-i-europski-zakon-o-pristupacnosti-eaa/> (09.01.2025.).
73. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, (2025). Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. Preuzeto s: <https://posi.hr/izvjesca-o-radu/> (19.12.2025.).
74. Sikirić, D., (2025). Information asymmetry in social policy towards people with blindness and visual impairment. **Jahr– European Journal of Bioethics** , Vol. 16 No. 1, 9-35.
75. Sikirić, D., Novak, T., Kiš-Glavaš, L., Runjić, T., Milković, M., Mašić Fabac V., Miholić D. (2023). **Usklađivanje nacionalnog zakonodavstva s konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, Prikaz rezultata istraživanja**. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
76. Sveučilište u Zagrebu, Ured za studente s invaliditetom (2025). **Održano edukativno predavanje o inkluziji i ulozi pasa pomagača u visokom obrazovanju**. Vijesti (19.12.2025.). <https://www.unizg.hr/nc/vijest/article/odrzano-edukativno-predavanje-o-inkluziji-i-ulozi-pasa-pomagaca-u-visokom-obrazovanju/>
77. Svjetska zdravstvena organizacija, (2019). **World report on vision**. Geneva: World health organisation.
78. Svjetska zdravstvena organizacija, (2025). **Fact sheet**. Preuzeto s: https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1 (20.12.2025.).
79. Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. **Narodne novine**, 12/23.
80. Tifloglobus, (2025.). **Envision Professional naočale**. Preuzeto s: <https://tifloglobus.hr/e-trgovina-pomagala-za-slijepe-i-slabovidne/smart-pametna-pomagala/envision-naocale-professional/#content> (28.12.2025.).
81. United Nations, (2020). **The Human Rights Indicators on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), Article 9: Illustrative indicators on accessibility**. New York: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). Preuzeto s: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/article-9-indicators-en.pdf> (29.12.2025.).
82. Uredba o metodologijama vještačenja. **Narodne novine**, 96/23.
83. Uredba o izmjenama Zakona o osobnoj asistenciji. **Narodne novine**, 157/25.
84. Uredba (EU) 2017/1563. **Službeni list Europske unije**, L241/1.
85. Vuljanić, A., Stavljenić-Rukavina, A., (2022). Pristupačnost usluge javnog zdravstva osobama s invaliditetom. **Zbornik sveučilišta Libertas**, br.7-01 str.7-18.
86. Windhoff-Heritier, A. (1988). Policy-analiza: znanstveno savjetovanje politike. **Politička misao**, Vol.XXV (1988). No 4, 19-40.
87. World Health Organization, (2022). **Global report on health equity for persons with disabilities, Executive summary**. Geneva, WHO. Preuzeto s: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240063624> (30.12.2025.).
88. Zakon o osobnoj asistenciji. **Narodne novine**, NN 71/23, 157/25.
89. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. **Narodne novine**, 111/21.
90. Zakon o gradnji. **Narodne novine**, 153/13, 20/17.

91. Zakon o korištenju psa pomagača. **Narodne novine**, 39/19.
92. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. **Narodne novine – Međunarodni ugovori**, 006/07, 005/08.
93. Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora. **Narodne novine**, 17/19.
94. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. **Narodne novine**, 157/13, 152/14, 39/18, 32/20.
95. Zakon o registru osoba s invaliditetom. **Narodne novine**, 63/2022.
96. Zakon o socijalnoj skrbi. **Narodne novine**, 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, 61/25.
97. Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske. **Narodne novine**, 123/17, 151/22.
98. Zakon o suzbijanju diskriminacije. **Narodne novine**, 85/08, 112/12.
99. Zakon o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga. **Narodne novine**, 89/25.
100. Zakonu o zaštiti prava pacijenata. **Narodne novine**, 169/04, 37/08.
101. Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (2018). **Priručnik s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta**. Zagreb, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.
102. Zovko, G. (1994). **Peripatologija 1**. Zagreb, Školske novine.
103. Žic Ralić, A., Pintarić Mlinar, Lj., Hrastinski, I., Bratković, D., Lisak Šegota, N., Alimović, S. (2023). **Mapiranje sastavnica neovisnog življenja, Prikaz rezultata istraživanja**. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu. Preuzeto s: https://www.erf.unizg.hr/download/repository/erfunizg_platforma50plus_mapiranje_sastavnica_neovisnog_zivljenja_2023.pdf (20.12.2025.)